قووڵکردنەوەی شۆڕش و خەباتی بێهودەی ئۆپۆزسیۆنی ڕاست..
حەمید تەقوایی

وەرگێڕانی بۆ کوردی:کاوە عومەر

لەسەر بنەمای سیمینارێک بە هەمان ناوەوە لە کەناڵی ئاسمانی کەناڵ جەدید ئامادەکراوە

ناونیشانی ئەم وتووێژە قوڵبوونەوەی شۆڕش و خەباتی بێهودەی ئۆپۆزیسیۆنی ڕاستە. من بەجیا باسی ئەم دوو لایەنە دەکەم و دواتر پەیوەندییان لەگەڵ یەکتر نیشان دەدەم.

قووڵکردنەوەی شۆڕش

سەبارەت بە پڕۆسەی شۆڕشیش، سەرنجی یەکەم ئەوەیە کە مەودای ناڕەزایەتی و گردبوونەوە و خۆپیشاندانەکان بە بەراورد بە نموونە بە مانگێک لەمەوبەر کەمی کردووە. ڕەنگە ئەم دۆخە ئەو بڕوایە ببەخشێت کە شۆڕش هێور بووەتەوە یان خەریکە کۆتایی دێت و کۆماری ئیسلامی توانیویەتی لە ڕێگەی سەرکوت و ئەعدامەوە پێش بە درێژەی شۆڕش بگرێت. بەڵام بەڕای من ئەم کەمبوونەوەی شۆڕشی شەقام بە مانای وەستانی شۆڕش یان تەنانەت لاوازکردنی شۆڕش نییە.

شۆڕش ڕێڕەوێکی هێڵی نییە کە لە سفرەوە دەست پێبکات و بگاتە سەد. شۆڕش هەوراز و نشێوی هەیە، سەردەمی جیاواز و قۆناغی جیاوازی هەیە. ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە پرۆسەی ئیرادەی کۆمەڵگا و هەڵوەستی حکومەت و پەیوەندیی خەڵک لەگەڵ حکومەت و تەنانەت پێگەی جیهانی حکومەت چییە؟ بەکوێ دەڕوات؟ ئایا کۆماری ئیسلامی بەرەو سەقامگیری زیاتر دەڕوات؟ ئایا نائومێدی و ڕەزامەندی بە حکومەت و ژیانی ئاسایی لە کۆمەڵگادا زاڵ بووە؟ یان بە پێچەوانەوە لاوازبوونی ڕیزەکانی حکومەت و ڕق و کینەی گشتی لە کۆماری ئیسلامی و ڕووبەڕووبوونەوەی خەڵک و حکومەت توندتر دەبێت؟

نموونە زۆرن کە نیشان دەدەن کە ڕەوتی پێشهاتەکان بە بەرژەوەندی خەڵک و بە زیانی حکومەتە. من ئەم پرۆسەیە بە قووڵبوونەوەی شۆڕش ناودەبەم. ئەمەش بەو مانایەیە کە تەوەری شۆڕش، تەوەری داواکاری و ناڕەزایەتیی خەڵک زیاتر ئاشکرا و شەفاف و ڕادیکاڵتر دەبێت.

لە چەند هەفتەی ڕابردوودا بینیمان کە کۆبوونەوەی گەورە لە ناوخۆی ئێرانەوە بە بانگەواز و لێدوانی ڕادیکاڵەوە هاتوونەتە گۆڕەپانەکە. لە نێویاندا نزیکەی دوو هەفتە لەمەوبەر بەیاننامەیەک

بە ناونیشانی “بەیاننامەی یەکڕیزی و تەبایی دژی سزای لەسێدارەدان” بڵاوکرایەوە، کە دژی تەواوی سزای لەسێدارەدان بوو و تەنها دژی سزای لەسێدارەدان نەبوو. واژەکارە سەرەتاییەکانی ٢٣٥ چالاکوانی بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان بوون کە تا ئێستا گەیشتووەتە نزیکەی دوو هەزار واژە.

ئەم لێدوانە زۆر ڕادیکاڵە و ڕوونە لە سێدارەدان بە کوشتنی دەوڵەت ناودەبات و داوا دەکات نەک تەنها سزای لەسێدارەدانی ئەم دوایانە هەڵبوەشێنرێتەوە، بەڵکو سزای لەسێدارەدان وەک ئامرازێکی سەرکوت و کوشتنی حکومەت، کوشتنی دەوڵەتە، و دەڵێت پێویستە هەڵبوەشێتەوە.

واژەکارانی ئەو بەیاننامەیە کەسایەتییە جەماوەری و ناسراو و دێرینەکانی بزووتنەوەی کرێکاری، دایکانی دادخواز، ئەکادیمی، مامۆستا، خانەنشین، و نووسەر و هونەرمەند و کەسایەتییەکانی دیکەی بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانن.

بەڕای من ئەمە یەکێکە لەو نموونانەی کە نیشانی دەدات کە شۆڕش چۆن قووڵایی پەیدا دەکات و ئامانج و داخوازی و تۆمەتبارکردن و تەوەرە و ناوەڕۆکی ناڕەزایەتی دەربڕینەکەی بەرامبەر بە کۆماری ئیسلامی و لەدژی کۆی سیستەم و بارودۆخی هەنووکەیی خەریکە ڕادیکاڵ.ترو هەمەلایەنەتر دەبێت.

کۆمەڵێک نووسەر بەیاننامەیەکی دیکەیان دژی سزای لەسێدارەدان بڵاوکردەوە. هەروەها لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا لێدوانی ڕادیکاڵ بە ئازادکردنی زیندانیانی سیاسی بڵاوکراوەتەوە.

نموونەیەکی نوێتر لێدوانێکە سەبارەت بە دۆخی خراپی ئێستا بە هەمان ناونیشان کە هەفتەی ڕابردوو لەلایەن ئەنجومەنی ڕێکخستنی ناڕەزایەتی کرێکارانی گرێبەستی نەوتەوە بڵاوکرایەوە.

ئەم لێدوانە تەنها سنووردار نییە لە بوارێک یان دوو بواردا، بەڵکو بەشێوەیەکی هەمەلایەنە پرس و مەینەتی جۆراوجۆری وروژاندووە، وەک لەسێدارەدان، سەرکوت و گرتن، بێمافی ژنان و ئاپارتایدی جێندەری، هەڵاواردن و چەوساندنەوەی نەتەوەیی، جیاکردنەوەی ئایین لە حکومەت و پەروەردە.و سیستەمی دادوەری، ئازادی بێ مەرجی مانگرتن و ڕێکخستن، ڕادەربڕین و هتد. ئەم بەیاننامەیە ڕایدەگەیەنێت کە ئەمە دەمانەوێت “نەهێشتنی هەر جۆرە هەڵاواردن و نایەکسانییەکی مەدەنی و ئابووری و چینایەتی” و دەڵێت ئەمە هیچ جۆرە حکومەتێک لە سەرووی خەڵکەوە قبوڵ ناکەین و داوای بەشداری ڕاستەوخۆی خەڵک دەکەین لە بەڕێوەبردنی کار و بەرهەمهێناندا ناوەندەکان و هەروەها لە بەڕێوەبردنی کۆمەڵگادا. واتە هەمان بیرۆکەی بەڕێوەبردنی شورا کە چەند ساڵێک لەمەوبەر لە کاتی مانگرتنی کرێکارانی هەفت تەپەدا پێشنیار کرابوو. لە کۆتاییدا ئەو بەیاننامەیە زۆر ڕوونە

ڕایدەگەیەنێت کە دەبێت لە دەوری ئەو داواکاریانە یەکبگرین و داوا لە هەموو کرێکاران و هەموو چین و توێژە ناڕازییەکانی کۆمەڵگا دەکات لە دەوری ئەم بەیاننامەیە یەکبگرن.
بەم شێوەیە کرێکارانی نەوت لە ئاستی ماکرۆ سیاسی و کۆمەڵایەتیدا ڕەخنە و ناڕەزایی خۆیان بەرامبەر بارودۆخی ئێستا ڕادەگەیەنن و بانگەوازی هەمووان دەکەن لە دەوری ئەم ئاڵایە یەکبگرن. ئەمەش نموونەیەکی نایابی قووڵکردنەوەی شۆڕشە.
لە لایەکی دیکەوە دەبینین کە پێگەی کۆماری ئیسلامی لە ئاستی جیهانیدا بەرەو دابەزین دەچێت و هەموو ڕۆژێک حکومەت و پەرلەمان و سیاسەتمەداران و لایەنە سیاسییەکان لە وڵاتانی ڕۆژاوایی ناڕەزایەتی دەردەبڕن بەرامبەر بە ئێعدامەکان و کۆماری ئیسلامی شەرمەزارکردن دەکەن و بە ڕاشکاوی بەرگری لە شۆڕشی ژن ژیان ئازادی دەکەن. ئەوان ئەم پێشهاتەی ئەم دواییە، کە پەرلەمانی ئەوروپا ئەوەی پەسەندی کرد کە سوپای پاسداران بخرێتە لیستی تیرۆریستانەوە، یەکێک لە دەستکەوتە گرنگەکانی شۆڕشە، کە یەکسەر لە زۆرێک لە شارەکاندا لەگەڵ دەربڕینی خۆشی و شادی خەڵکی بەرەوڕوو بووەوە.
لەم ڕوانگەیەوە پێگەی جیهانی کۆماری ئیسلامی لە دابەزیندایە و بە هۆی دەسەڵاتی شۆڕشەوە ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر لە جیهاندا گۆشەگیرتر دەبێت.
جگە لەمەش کۆچبەرانی ئێرانی و خەڵکی ئازادیخوازی وڵاتان بەهەمان شێوە بەردەوام و بەردەوام، لە ناڕەزایەتی ڕۆژانی شەممە و ڕۆژانی دیکەی هەفتەدا لە زۆرێک لە وڵاتانی ئەورووپایی و ئەمریکایی و چەند وڵاتێکی دیکەدا، دوایین حاڵەتیش کۆبوونەوەی زیاتر لە دە هەزار کەسی لە ئیسترس بۆرگ بوو. ئەو گردبوونەوەیەی کە داواکاریی ناساندنی سوپای پاسدارانی وەک تیرۆریست تێدا خرایە ڕوو و هەر بۆیەش دەبێ بگوترێ کە خۆپیشاندانێکی سەرکەوتوو بوو. ئەم بزووتنەوەیە نیشانی دەدات کە ئێرانییەکانی دانیشتووی دەرەوەی وڵات لە فشار خستنە سەر حکومەتەکان بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی کۆماری ئیسلامی ڕۆڵێکی کاریگەر دەگێڕن.
لە ناوخۆی وڵاتدا دیوار نووسین و چل ڕۆژەکان و دروشمی شەوانە لە ماڵەوە یان کۆبوونەوەی هەزاران کەس لە ڕۆژانی هەینی لە زاهیدان هێشتا بەردەوامە، کۆمەڵگا هێشتا لە گێژاودایە.
خاڵێکی بنەڕەتیتر کە پێویستە جەختی لەسەر بکەمەوە ئەوەیە کە شۆڕشی ئێستا بەتەواوەتی پەیوەندی نێوان حکومەت و خەڵکی بە یەکجاری گۆڕیوە بە قازانجی خەڵک و بە زیانی حکومەت. ئیتر خەڵک حکومەت ، وەک دامەزراوەیەکی دەوڵەتی کە دەبێت کاروبارەکان بەڕێوە

ببات یان تەنانەت بیەوێت بەوجۆرە بکات، بۆ نموونە بەرپرسیار لە تەندروستی و پەروەردە و ڕێکخستنی ئابووری و هتد سەیری ناکەن. ئیتر هەمووان حکومەت وەک بکوژی خەڵکەکە دەبینن و نەک وەک بەرپرس لە کاروباری کۆمەڵگا.

ئەمە حکومەتەکە ستراتیجی "بکوژە و بمێنەرەوە" پەیڕەو دەکات! حکومەتێک کە کۆمەڵگا بە دوژمنی خۆیی دەزانێت و خۆشی وەک دوژمن مامەڵە لەگەڵ خەڵک دەکات. کاتێک خامنەیی شۆڕش بە پیلانی دوژمنان دەبینێت، ئەمە تەنیا بانگەشەیەکی پڕوپاگەندەیی نییە، بەڵکو ڕاگەیاندنی ئەو ڕاستییەیە کە خەڵک دوژمنی ئەو و ڕژێمەکەیەتی.

ئەمڕۆ پرسی کۆماری ئیسلامی تەنیا پاراستنی دەسەڵاتی خۆیەتی لە بەرامبەر لەشکرکێشی و دەستدرێژیی ئەم دوژمنە و شۆڕشی ژن ژیان ئازادی و نەک هیچی تر. بە هەر نرخێک بێت، بە زیندانیکردن، ئەشکەنجەدان، کوشتن، لەسێدارەدان و دڕندانەترین شێوازەکانی سەرکوتکردن، هەوڵ ئەدات بە پاراستن ومانەوەی خۆی.

هەر لەبەر ئەم هۆکارانەشە کە خەڵک حکومەت بە بکوژی خۆیان دەزانن و تەواو. ئەم حکومەتە بکوژی خەڵکە و تەنها مەبەستی ئەوەیە خۆی لە دەسەڵاتدا بمێنێتەوە، هەر بۆیە قەیران لە دوای قەیرانمان دەبێت. ئێستا قەیرانی دابینکردنی غاز و نەوت و سووتەمەنی هەیە، سبەی کێشە و قەیرانێکی تریش دروست دەبێت، پیسبوونی هەوا گەیشتووەتە سنوورێکی تەحەمول نەکراو، هەژاری و نائەمنی بێداد دەکات، لە ڕووی ئابوورییەوە حکومەت بەتەواوی مایەپووچ بووە و هیچ ئاسۆ و چارەسەرێکی نییە. خەڵک دەزانن حکومەت خۆی دروستکەری ئەو نەهامەتیانەیە و چارەسەری ئەو نەهامەتیانە نییە. ئەم پرسانە لەپاڵ کوشتن و سەرکوتکردن و کوشتنی خەڵکی ناڕازیدا، ڕۆژانە سووتەمەنی زیاتر دەدەن بە ڕق و بێزاری و تووڕەیی لە نێو خەڵکدا و وەک بزوێنەری شۆڕش کار دەکات.

ئەم پەیوەندییەی نێوان ئەو دوو دوژمنە نێوان حکومەت وخەڵک هەلومەرجی تەقینەوەی دروستکردووە کە ئیترلەبیر بکرێت و ناتوانرێت بگەڕێندرێتەوە دواوە. کۆمەڵگا ناگەڕێتەوە بە بارودۆخی ئاسایی.

ئەم بەشە کورت دەکەمەوە. وەک لە سەرەتادا وتم شۆڕش هەوراز و نشێوی هەیە. ئێمە ئێستا لە قۆناغێکداین کە مەودای ناڕەزایەتییەکان کەم بووەتەوە، بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە شۆڕش کوژاوەتەوە یان خەڵک بێهیوا بووە یان ورەی لەدەست داوە و بەم دۆخە ڕازییە. ئێمە هیچ کام لەمانە نابینین، بەپێچەوانەوە تووڕەیی و ڕق و کینەی لەحکومەت و خواستی ڕووخاندنی، ڕۆژ بە ڕۆژ گەشە دەکات. ئێمە ئێستا لە قۆناغ و سەردەمێکداین کە سەرمایەی ناڕەزایەتییەکانی کۆمەڵگا، واتە دامەزراوە و کەسایەتییەکان،

کۆمیتە و شوراکان، و چالاکوانان و سەرکردە پراکتیکییەکان لە بزووتنەوەی کرێکاری، لە بزووتنەوەی دادگاییکردن، لە بزووتنەوەی ئازادیی ژنان، لە بزووتنەوەی خوێندکاریدا، هتد، دیارتر و ئاشکاوانەترن، ڕوونتر دێنە گۆڕەپانەکە، لێدوان و بانگەواز دەدەن و بەم شێوەیە شۆڕش خەریکە ڕیزبەندیی خۆی بەهێزتر دەکات.
بە بڕوای من شۆڕش لە ڕووی ناوەڕۆکی داواکارییەکانەوە زیاتر ڕێکخراوتر و قووڵتر دەبێتەوە.
هەوڵەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ڕاست
ڕەنگدانەوەی ئەم دۆخە تەنیا لە ڕیزەکانی ڕژیمدا نابینین، لە ڕیزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ڕاستڕەویشدا دەیبینین. زۆر جار وتوومە ئۆپۆزیسیۆنی ڕاست، نەک هەر شاخوازەکان، بەڵکو هەموو ئەو هێزانەی کە نوێنەرایەتی سیاسەت و بەها ناسیۆنالیستەکان دەکەن، نوێنەرایەتی بەها نەتەوەیی- نیشتمانییەکان دەکەن وەک خۆیان دەڵێن، هەرگیز لە ڕووی کلتوورییەوە لەگەڵ شۆڕشدا نەبوون سیستەم و ئایدۆلۆژیا و عەقیدە. ئەوان دژی شۆڕش بوون. کاتێک ئاماژە بە پڕوپاگەندە و ئەدەبیاتیان دەکەیت، بۆت دەردەکەوێت کە ئەوان هەمیشە شۆڕشیان وەک ئاژاوەگێڕی و توندوتیژی و نائارامی بینیوە. بۆیە ڕۆحی پێکهێنانی شۆڕش تەواوی ئۆپۆزسیۆنی ڕاستڕەوی گرتۆتەوە. لە دۆخێکدا گیراوە کە ناتوانێت نکۆڵی لە شۆڕش بکات و دژی بوەستێتەوە، چونکە لەم حاڵەتەدا بە تەواوی دابڕاوە و لە سیاسەت دەکشێتەوە، و ناتوانێت بچێتە ناو ناوەڕۆک و داواکاری و دروشمەکانەوە، و پێشکەشکردنی ئاسۆی سەرکەوتنی شۆڕش و ئەو ئامانجانەی کە دەبێت لە بەردەم کۆمەڵگادا بەدوایدا بگەڕێت بۆیە تاکە ڕێگە بۆی ماوە ئەوەیە کە گوتاری چەوساندنەوە و هەڵوەشاندنەوە و هاوشێوەکانی بە لایەکدا جێبهێڵێت و دواجار باسی جۆرێک لە ڕووخانی لانیکەم و مینیمالیستی بکات، بەڵام لە هەمان کاتدا، دەست بە مانەوە و چالاکییەکانی بکات لە سەرووی خەڵکەوە بە ئەوەی خۆی بخاتە ناوەند و بنچینەکەوە ، لە لای حکومەتەکانی ڕۆژئاوا و لە ڕای گشتیدا. باسی هاوپەیمانی و قۆناغی ئینتقالی و ڕابەری و یەکڕیزی دەکات. بەڵام کابرا لەبنەڕەتدا ڕوی دەمی لە دەوڵەتان و هەموو هێزە ڕاستەکانە و دەیەوێت ئەوان لەدەوریەک کۆیان بکاتەوە. ئەم مانۆڕانە هیچ پەیوەندییەکیان بە شەقامەوە نییە، نە لە ناوەوە و نە تەنانەت لە دەرەوەی وڵاتیش. لە دەرەوەی وڵات بانگەوازەکان لەلایەن کەسانی ترەوە دەدرێن، جوڵانەوەکانی تر سەربەخۆ لە مانەوەی ڕاستەکان ڕوویانداوە و لە ناوەوەش هەمان شت. لەم نێوەندەدا هێزە ڕاستڕەوەکان پرسی هاوپەیمانی و تەبایی و یەکڕیزی و دەوروژێنن، لە بنەڕەتدا لەبەر ئەوەی ڕیزەکانیان پەرش و

بڵاون و لەوەش گرنگتر بێ پلانن و پەیوەندیان بە ئامانجەکانی ش▯ش▯وە نییە. حیزب و تەنانەت بەرەیەکیش نییە بتوانێت کۆیان بکاتەوە. ئەوان “شورای نیشتمانی ئێرانییەکان”یان پێکەوە دانا، بەرەی٧ ئابانیان دروست کرد، فەرشگێرد ناوی خۆی گۆڕی بۆ پارتی ئێرانی نوێ و هتد و هتد، بەڵام ئەو هەوڵانە نەگەیشتن و ناگاتە هیچ شوێنێک.

باسی هاوپشتی و هاوپەیمانی دەکەن چونکە خودی بەرەی ڕاست بەتەواوی سەرلێشێواوە. نەک هەر ل▯ بەرئەوەی ناتوانن لەحزبێکدا کۆببنەوە، بەڵکو بەتایبەت ل▯ بەرئەوەی بەرنامەو ئامانج و داخوازیەکانیان جگە لەسیستەمێکی بەهای پیرۆزی نەتەوەیی و تابۆی نەتەوەیی هیچی تر نین. لقێکی گرنگی ئۆپۆزسیۆنی ڕاستڕەو، واتە شاخوازەەکان، بە تەواوەتی دواکەوتوون. ئەم لقە لە مانای ڕوون و وردی وشەکەدا ڕابردوگەرا و کۆنەپەرستە. نوێنەرایەتی سەردەمی پاشایەتی دەکات. نۆستالژیای بۆ ڕابردوو و پاشا و شازادە هەیە، لە کاتێکدا هەمووان دەزانن کە لە شۆڕشی دەستوورییەوە تا ئەمڕۆش دیکتاتۆری لە دوای دیکتاتۆرییەت هەبووە و کۆمەڵگای ئێرانیش بە درێژایی مێژووی هاوچەرخ ڕوخساری ئازادی و تەنانەت دیموکراسی بە مانا لیبراڵەکەی وشەکەیان نەبینیوە. خەڵکی ئێران هەرگیز ئازادی چالاکییە سیاسی و مەدەنییەکان، پێکهێنانی حیزب و دەربڕینی بیروڕایان نەبووە. سەردەمانێک خەڵک بە مێژووی ٢٥٠٠ ساڵ و پیرۆزییەکانی باوباپیران و هتد دەخنکێنرا و ئەمڕۆش بە ئیسلام و قورئان و هتد، بەڵام لە هەموو حاڵەتێکدا هیچ هەواڵێک لە ئازادی نەبوو، تەنانەت لەگەڵ مینیمالیستیترین لێکدانەوەشدا.

شۆڕش خەریکە کۆماری ئیسلامی دەڕوخێنێت، بەڵام ئەمە ئامانجی دەستبەجێ و ڕاستوخۆی شۆڕشە. خەڵک هۆکارێکی هەیە بۆ کە ڕوخاندنی حکومەت ڕاپەڕیوە. چەرمەسەری هەیە، نایەکسانی هەیە، هەڵاواردن و بۆشاییەکی گەورەی کۆمەڵایی▯تی و ئابووری و چینایی▯تی هەیە، هەر بۆیەش دروشمی “ژیانێکی شکۆمەند مافی بەڵگەنەویستی ئێمەیە” و “موچەی فەلەکیی نەهامەتی گشتی”، دروشمی دژ بە گەندەڵی و دزی و دژی ئایەتوڵڵا، ملیاردێرەکان بە شێوەیەکی بەرفراوان لە ناڕەزایەتیی▯کانی خەڵکدا بەفەاوانی باس دەکرێن. ئەو دروشمانەی کە ئەمڕۆ بوونەتە هۆی شۆڕشی ژن ژیان ئازادی . ئەمانە ئەو پرس و داخوازیانەن کە شۆڕش بەرەو پێشەوە دەبەن. ڕاستە شۆڕش بە پرسی حیجاب و هەڵاواردن لە دژی ژنان دەستی پێکرد و ئەمەش پایەیەکی گرنگی شۆڕشی ژنانە، بەڵام ناڕازیبوونی خەڵک تەنها لەبەر ئەمە نییە. خەڵک پرس و کێشەی زۆریان هەیە و هەر جۆرە هاوئاهەنگی و یەکڕیزی و هاوڕێیەتییەک لە دەوری وەڵامدانەوەی ئەو پرسانە

مانادارە.
سەرەکیترین شت ئەوەیە کە ئێمە لە دژی چی ناڕەزایەتی دەردەبڕین. بۆچی دەمانەوێت کۆماری ئیسلامی بڕوات؟ کێشەی خەڵک ئەوە نییە کە حکوومەتی ئیسلامی سنوورەکانی خستووەتە مەترسییەوە یان پیرۆزییە نەتەوەییەکانی لە ژێر پێناوە، بەڵکو ئەوەیە کە مر□ق و مرۆڤایەتیی خستوەتە ژێرپێوە. لە ڕووی کۆمەڵایەتی و کولتووری و ئابوورییەوە ٥٠٪ی کۆمەڵگا واتا ژنان زۆرترین بێ مافی و سووکایەتی و زەلیلی بەرکەوتووە و هەموو کۆمەڵگە واتا لەسەدا نەوەد و نۆیەکان لە بچووکترین ئازادی سیاسی و مەدەنی بێبەش کراون لەمافەکانیان و پاڵیان پێواوەنراوە بۆ ژێر هێڵی هەژاری. ئەم حکومەتە بچوکترین مافی مەدەنی و سیاسی و کۆمەڵایەتی بە هیچ کەسێک نادات. هەر جۆرە جموجۆڵێکی ڕاگرتووە و خەڵک بۆ لابردنی کۆماری ئیسلامی ڕاپەڕیوە، بەڵام نایانەوێت بگەڕێنەوە بۆ دیکتاتۆریەتێکی تر. مەسەلەکە هەڵبژاردنی نێوان خراپ و خراپتر نییە. مرۆڤەکان بۆ ئەوەی هەموو ئازادییەک، هەموو یەکسانییەک، هەموو خۆشگوزەرانییەکی، ئینسانی و مۆدێرن بەدەست بهێنن و چێژ لە ژیانێکی شایستەی مرۆڤانە وەربگرن، ڕاپەڕیون. ئەمە تەوەری ڕاستەقینەی دروشمی ژن ژیان ئازادییە. تەنانەت دروشمی بمرێ خامنەیی تەنیا بەو مانایە نییە کە ئیسلام یان مەلاکان بڕۆنە لاوە، بەڵکو بەو مانایەیە کە هەژاری و بێ یاسایی و هەڵاواردنی ئایینی، نەتەوەیی، میللی، ڕەگەزی و چینایەتی لەناوبچێت.
ئەمەمان نە لە لێدوانەکانی ڕاستدا بینیوە، نە لە هەڵوێست و گوتار و دروشمەکانیدا. خەمی ئەوان زیاتر لە یەکپارچەیی خاکدایە نەک هەژاری و برسێتی و بێمافی خەڵک. بەدیلێکی ئابووری ڕاستەکان چییە؟ دەیەوێت چی لە نایەکسانی بکات؟ دەیەوێت چی لە سەختی ئابووری بکات؟ ئەو دەیەوێت چی بکات لەو بۆشاییە گەورەیەی نێوان کەمینەی ملیاردێرەکان و ئەو خەڵکەی پاڵیان پێواوەنراوە بۆ خوار هێڵی هەژاری؟ ئەم جیاوازییە گەورەیە هەمیشە هەبووە. لە سەردەمی شادا هەزاران خزم و کەسی دەوروب□ی□نمان هەبوو، ئەمڕۆش ئایەتوڵڵای ملیاردێر و مافیای ئابووری و ئەوانەی وابستەی نوسینگەی ڕابەرمان هەیە.
بە واتایەکی تر ئۆپۆزسیۆنی ڕاست لە ڕووی ناو□□ک و دروشم و ئامانجەکانی شۆڕش و داواکاری جەماوەرەوە زۆر قسەی نییە. تەنانەت لەو شوێنانەی کە قسەی هەبێت، ناڕەزایەتی و هەڵوێستەکانی قسەی خەڵک نین. کاتێک هێڵی سووری ئۆپۆزیسیۆنی ڕاستڕەو ناکۆکی چینایەتی و هەژاریی بەربڵاو نییە بەرامبەر بە سامانی کەمینەیەکی سەربەرز، بەڵکو یەکپارچەیی خاکی بێت، یان تەنانەت کاتێک باسی مافی مرۆڤیش

دەکات، دەبەستێتەوە بە ئیمپراتۆریەتێکی سەردەمی کۆیلایەتییەوە، تەنها بە بنەمایی و دژایەتی خۆی نیشان دەدات لەگەڵ داواکارییە ڕەواکانی شۆڕشدا، شۆڕشی ژن ژیان ئازادی بە تەواوی لە فەزا و چوارچێوە و پارادایمێکی تردایە.
ئۆپۆزیسیۆنی ڕاست لە هەوڵدایە بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم نامۆبوونە لە فەزا و ناوەڕۆکی شۆڕش بە لێدوانێکی گشتی سەبارەت بە ئازادی و مافەکانی مرۆڤ، کە تەنانەت لەم ئاستە زمان گیراوی وناتەواوەشیداناکەکە لەگەڵ ڕابردووگەرایی و نۆستالژیای شاهانەی ئەو دەکات و بە زنجیرەیەک کردار و مانەوەی بە ئەنجام کە بریتییە لە یەکگرتوویی، ڕابەرایەتی، قۆناغی گواستنەوە، هاوپەیمانی، وەکالەت و هتد قەرەبووبکاتەوە.
ئەوەندەی پەیوەندی بە گفتوگۆی هاوپەیمانییەوە هەیە، پرسیاری یەکەم ئەوەیە کە هاوپەیمانی لەسەر چییە؟ تۆ دەتەوێت کۆماری ئیسلامی بڕوات، بەڵام کۆماری ئیسلامی بە چی ناودەبەیت؟ تۆ بە چی دەڵێی ڕووخاندن؟ کۆماری ئیسلامی تەنیا حکومەت و کابینە و مشتێک مەلا نییە. سیستەمێکە، سیستەمێکە کە هەژاری و گرانی زۆر و نائەمنی ئابووری و زەوتکردنی هەر جۆرە مافێکی کۆمەڵایەتی و مەدەنی و لە ڕووی کولتوورییەوە، هەژموونی پیرۆزییەکان و ڕێسا و خورافاتەکانی سەپاندووە. ئەمانە دەبێ بڕۆن، دەبێت هەموو ئەم سیستەمە بنبڕ بکرێت. ئەوەی دەیەوێت ئەم ئازارانە بنبڕ بکات، ناتوانێت نوێنەری سیاسەتێک بێت کە پێشتر هەمان سیستمی بە فۆرمێکی ترەوە دامەزراندبوو، لەژێر دەسەڵاتی تاجدا لەبری عەمامە.
بەڕای من ئەمانە ئەو هەلومەرجە دژبەیەکانەن کە ئۆپۆزسیۆنی ڕاستڕەو ڕووبەڕووی دەبێتەوە. ئەگەر دۆخەکە بە گوێرەی قسەی ئۆپۆزسیۆنی ڕاستڕەو و ستراتیژەکەی بەرەو پێش بچووبا، ئێستا کێشی سیاسی ئۆپۆزسیۆن بە دانانی حکومەت لە سەرەوە و دەستوەردانی ڕۆژئاوا و ڕیفراندەم و "ڕژێم گۆڕین" زاڵ دەبوو . مەبەست لە ڕژێم گۆڕین هەرگیز ئەوە نەبووە کە بە دەسەڵاتی شۆڕشی خەڵک ڕژێم بڕوخێنرێت، بەڵکو گۆڕانکارییەک بووە لە سەرەوە، واتە هەمان دەستەواژە و هەمان واتا کە حکومەتی ئەمریکا هەمیشە بەکاری هێناوە. ئەگەر پێشهاتەکان بە پێی ئەجێندای ئۆپۆزیسیۆنی ڕاستڕەو بەرەوپێش بچێت، دەبێ شاهیدی گوتارگەلێکی وەک پاراستنی سنوور و ڕەخنە لە کۆماری ئیسلامی وەک حکوومەتێکی "بێگانە" دەگرێت کە حوکمڕانی ئایینێکی "عەرەبی" سەپاندوە، کە دامەزرێنەرەکەی لە هیندستان لەدایک بووە، و سەرکردەکەی ئێستایشی دوژمنی ئێران و ئێرانی بوونە و هتد. لە ڕوانگەی تاکتیکییەوە، هەڵەی ڕیفراندەم و گۆڕینی دەستوور و لە هەندێک حاڵەتدا هاوڕێیەتی بزووتنەوەی سەوز و

وەنەوشەیی، ڕێزگرتن لە ئایین و پیاوانی ئایینی باش و پیاوماقوڵانی سوپای وڵات، نە ستالژیای ڕابردوو و گواستنەوە بۆ حکومەتێکی وەک گۆڕستانی ئاریامێهری دوا قسەی ئەبێت.

ئەگەر دەخەکە لە دەستی ڕاستدا بوایە، ئەم ئاسەیەی دەخستە بەردەم کۆمەڵگا. بەڵام شۆڕش ئەم سیستەمەی تێکدا. شۆڕش لەدەرەوەی ئیرادەی هەرکەسێک ڕوودەدات و دەیەوێت ڕەگ و ڕیشەی ببڕێت و ئەوە ڕەگ و ڕیشەیە کە کێشەی هێزە ڕاستەکانە. ڕاستەکان دەیانەوێت حکومەت بڕوات و لە هەمان کاتدا بە کەمترین گۆڕانکارییەوە بڕوات. دەیەوێت سیستەمی زیندانەکان، سیستەمی هێزی سەرکوتکەر، سیستەمی بیرۆکراسی، ئیستغلال، کۆیلایەتی کرێ، و کەڵەکەکردنی سامان لەلایەن کەمینەیەکی مفتەخۆرەوە لەسەر حیسابی هەژاریی جەماوەری خەڵک بپارێزێت. من نەمبینی ڕاستڕەوەکان ناڕەزایەتیان بەرامبەر سیاسەتی سەختیی ئابووری نیشان بدەن یان چارەسەرێکیان بۆی هەبێت.

لە ڕوانگەی ئازادی و دیموکراسییەوە مەرج و مەرج و سنووردارکردن و هێڵی سووری خۆیان داناوە. لە فەرهەنگی ڕاستەکاندا ئەگەر کەسێک دژی یەکپارچەیی خاک قسە بکات، ئەوا بە تاوانبار دادەنرێت. بە بڕوای خۆیان ئەمە هێڵی سوورە. ئەمڕۆ هەموو خەڵک خەریکی تێکدانی پیرۆزییە ئایینییەکانن. پرسیارەکە ئەوەیە ئایا سبەی کەسێک دەتوانێت ڕەخنە لە نیشتمان نەتەوەیی بگرێت و ڕەخنە لە باوباپیران بگرێت؟ ئایا کەسێک دەتوانێت بڵێت کوروشی گەورە ئیمپراتۆری سەردەمی کۆیلایەتی بووە؟ ئایا ئازادی قسەکردنی وا هەیە؟ یان بڕیارە هەمان ئەو پاشا ئیلاهییانەی ئەمڕۆ لە شەقامەکانی ئەوروپادا چالاکن، بەرببنەگیانی خەڵک؟

ئەمانە پرسیاری ڕاستەقینە. ئەمانە ئەزموونی ڕابردوون. کۆمەڵگا تەنیا لە چل ساڵی ڕابردوودا لەژێر خنکاندن و لەژێر قامچی و پێڵاوی دیکتاتۆریدا نەبووە، لە شۆڕشی دەستوورییەوە لەژێر سێبەری ڕەشی دیکتاتۆرییەت و ستەمکاریدا بووە. شۆڕشی ئێستا بە یەکلایی کردنەوەی چارەنوسی خۆیەتی لەگەڵ تەواوی ئەم دامودەزگا سەد ساڵەییەدا. لە هەر گروپێک و بە هەر ناوێک. وە لەبەردایە دەبینین کە باڵی ڕاست خۆی بەشێکە لە کێشەکە نەک چارەسەر.

هەوڵ و تێکۆشانی ئەم دواییەی ئۆپۆزسیۆنی ڕاست و ململانێی وەک دابینکردنی وەکالەت و هاوبەشکردنی تویت و هتد وەک بڵقی سەر ئاو وایە. تەمەنێکی کورتی هەیە. پەلەقاژەیە لە ناوکرۆکەی شۆڕشێکی مەزندا کە سەرقاڵی کارێکی ترەو ئاراستەیەکی تر و ڕەوەندێکی تری هەیە.

لەژێر پەردەی گوتاری هاوپەیمانی و داکۆکی و هتد، دەیانەوێت مشتومڕ لەسەر تەوەر و داواکاری و ئامانجەکانی شۆڕش بشێوێنن. هەر

لەبەر ئەم هۆکارە ئەم هەوڵانە وەک بەشێک لە بەرەی شۆڕشگێڕانە ناخرێنە ناوەوە. هەوڵێ لە دژی شۆڕش و لە دژی ئەو گۆڕانکارییە ڕیشەییانەی کە زۆرینەی ڕەهای کۆمەڵگا پێویستیانە.
بەپێچەوانەوە باسی چەپ، چ چەپی کۆمەڵایەتی کە لە لێدوانەکانی ئەم دواییانەدا باسم کرد، یان چەپی حزبی وەک حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری لە بنەڕەتدا لەسەر تەوەر و مانای ڕووخان و ڕەخنەیەکی ڕیشەیی لە هەموو ئەم دۆخەیە . پەیوەندی بە لەناوبردنی سیستەمەکەوە هەیە، نەک تەنها حکومەتێک. لەناوچوونی سیستەمی کۆیلایەتی کرێ کە دوای دیکتاتۆر دوای دیکتاتۆر بەسەر کۆمەڵگەیدا سەپاندووە ، کۆمەڵگە تەنیا لەژێر ئەم ئاڵایەدایە کە دەتوانێت بەڕاستی ئازاد و ڕزگار ببێت.

۲۲ی ژانویەی ۲۰۲۳،۲ بەهمەنی ۱۴۰۱

نهێنی سەرکەوتنی ناڕەزایەتی خەڵکی پێنجوین.. عوسمان حاجی مارف

دەسەڵاتی زۆنی سەوز ناچارکرا وەڵام بە خواستەکانی ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکەی شاری پێنجوین بداتەوە و بەزوویی داواکانیان جێبەجێ بکات. ئەمەش دەستکەوت و سەرکەوتنی ئەو ناڕەزایەتییە جەماوەرییەی خەڵکی پێنجوینە کە توانیان بە یەکڕیزی و یەکگرتوییان وتواناو پێداگری و پێگەی چەند ڕۆژەی خۆپیشاندانەکانیان، ئەم سەرکەوتنە تۆمار بکەن.
چەندین ساڵە دەسەڵاتی کوردایەتی وەها ناسراوە کە لە نمونەی ئەو جۆرە دەسەڵاتانەیە بەهیچ جۆرێک ئاوڕی لە پێداویستی و خواستەکانی خەڵکی نەداوەتەوەو ناداتەوە. ژیان و گوزەرانی دانیشتوانی کوردستانی بە فەرامۆشکردن و بە قەدەر سپاردووە. لەلایەک جەردەیی و گەندەڵی و کەڵەکەی بەشوماری سەرمایە، خەسڵەتی بەپەردەی تایبەتی سەران و لێپرسراوانی هەردوو حزبی پارتی و یەکێتییە. لەلایەکی تریشەوە داسەپاندنی نەبونی خزمەتگوزاری و وێرانکاری و نائاسودەیی

و هەژارکردنی زیاتری کرێکاران و زەحمەتکێشان شێوازی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگەیانە.

ئەوەی جێگای سەرنجە بەدوای هێنانوبردنێکی کورتماوە، پەیمانیاندا وەڵام بە خواستەکانی خەڵکی پێنجوین بدەنەوە. لە ئاکامادا بە گەرمەوکێشە خواستەکانیان جێبەجێکردن.

ئاخۆ نهێنی جیاوازی لە نێوان وەڵامدانەوە بە خواستەکانی خەڵکی ناڕازی پێنجوین و وەڵام نەدانەوە و فەرامۆشکردنی تەواوی خواستەکانی چەند ساڵەی ناڕەزایەتییەکانی فەرمانبەران و مامۆستایان و کرێکارانی ژینگەپارێزو خاوەن پێداویستی تایبەت..هتد دەبێت چی بێت؟

ئایا ئەم هەنگاوە پەشیمانی و ئامادەیی و دە نەرم بونە لەبەرامبەر گوزەرانی خەڵک، یا بەرژەوەندییەکی ترو ناچارییەکی تر لە پشتی ئەم کردارەوەیە؟ گەر دە نەرم بون بێت، دەکرێ پێشبینی ئەوە بکەین چاوەڕوانی ئاڵوگۆڕ لە مانای بەرنامەی چاکسازیدا وەها ببینین کە بیردەکەنەوە خەریکن هەوڵ ئەدەن ژیانی ئەو خەڵکە بەرەو باشی و ئاسودەیی و دابینکردنی خزمەتگوزارییەکان دەبەن؟ بەلام نیشانەکانی مامەڵەی پارتی و یەکێتی لە کێشمەکێشە سیاسییەکانی نێوان خۆیانداو بەرنامەڕێزی بە ئایندەیەک لە کوردستاندا و لە بەرامبەر پێداویستییە سەرەتایی و گرنگەکانی خەڵکی کوردستاندا، لەسەر هەمان ڕێچکەی پێشویان و بە چڕتر خەریکی زیاتر لەجەردەیی و گەندەڵی و کەڵەکەی زیاتری سەرمایەن و ئایندەی کوردستانیشیان سپاردووە بە قەدەری هەلومەرجێکی نادیارو جەنجاڵ لە بونی دەخالەت و کێشمەکێشی نێوان ووڵاتانی زلهێزی دنیاو ناوچەکەو ناکۆکی خۆیان لەگەڵ حکومەتی ناوەندیدا.

واتە ناسینەوەی ئەو نهێنییەی کە زۆنی سەوز بەدەنگ خواستەکانی خەڵکی پێنجوینەوە هات و داواکانی بە جێبەجێ کردن، دەتوانین بڵێین ئاکامی چۆنییەتی پێگەی ئەو ناڕەزایەتییە جەماوەرییە بوو کە توانی سەرانی یەکێتی ملکەچ بە خواستەکانیان بکات. شێوازو چونیەتی ئەم ناڕەزایەتییە لەوەدایە هێزو توانای خۆی نیشانداین کە توانیان قەرتمی بەرژەوەندی ئابوری سەرانی یەکیتی بگرن. گرتن و داخستنی خاڵی سنوری گومرگی باشماخ و سەیرانبەن مانای ڕاگرتن و زیان گەیاندن بەسەرچاوەیەکی دارایی گەورەی یەکێتی. بە ئەمەش ڕیزێکی بەرین و بەرچاوی جەماوەری ناڕازی پێنجوین هاتنە مەیدان و بەو کارە هەستان، هەر بۆیە لە وەڵامدانەوە بە خواستەکانیان سەرکەوتنیان بەدەست هێنا. واتە دەسەڵاتی زۆنی سەوز لە ناچاری بە پاراستنی سەرچاوەیەکی دارایی کە پڕاوپڕە لە مامەڵەی دزی و گەندەڵی، سەرشۆڕی و ملکەچی نواندوە، نەک لە بە تەنگ هاتنییەوەیە

بە پێداویستی و خواستەکانی خەڵکی پێنجوین.
ئەم جۆرە لە ناڕەزایەتی پێویستە ببێتە تاقیکردنەوە و ئەزمونی تەواوی ناڕەزایەتییەکان و خەڵکی بزانن چۆن شادەماری سەرچاوە داراییەکانی دەسەڵات دەگرن و ئاستی پێگەی ناڕەزایەتییەکانیان بەرز ڕادەگرن. چۆن ئەتوانن دەسەڵاتداران ناچار بە خۆبەدەستەوەدان بە داواکارییەکانیان بکەن. لە مەش گرنگتر پێویستە لە هەنگاوەکانی دواترو داهاتودا خەڵکی ناڕازی ئامادەیی و خۆڕێکخستنی بگەیەنێتە ئەو ئاستەی کە جگە لە کۆنترۆڵکردنی سەرچاوە داراییەکان، بەڕێوەبردنی بودجە بەندیەکان لە داهات و خەرجی بخەنە ژێردەستی ڕێکخراوە جەماوەرییەکانی خۆیانەوە.

لەزستانی گەرم و هاوینی ساردا.. نوسینی: یوسف اسماعیل عەزیز

ئەو دانیشت و بە پەلە پروسکە کورسییەکەی لە بەردەم دانا، چاوەنۆڕی ڕوونیشتنەکەی نەکرد، بە ئاسپایی لەی پرسی: چیرۆکی ژیانی تۆ چییە؟ ژیانی من وەک خامەیەک لە پیتەکانی ڕۆژگاری بەدبەختی تەک ئاڵاوە، هەر لە تەمەنی نۆزدە ساڵیدا هەست بە یەکەم جیاوازی تەمەنی خۆم کرد. کاتێک ڕووی کردە کتێبخانە و لە سوچێکی کتێبخانەکەدا دەستی بە خوێندنەوەی ڕۆمانێکی خۆیەوەی کرد، من کتێبەکەی بەردەمم پشت گوێ خست، چاوەکانم پەیوەست بوون بە سەیرکردنی ئەو؛ کچێک بوو کە بە قووڵی چووبووە نێو دونیای ڕۆمانەکە و لەگەڵ وشەکانی دەجەنگا.
هەوڵەکانم بە خۆ نزیککردنەوە لەو زۆر سەرقاڵی کردم، لە کاتی دەرچوونم لە ئامادەیی، پاشان کە وەرگیرام لە بەشێکی هەرە باشی زانکۆیەکی ئەم شارە، لە بەر چاوەکانی ئەو، باشترین بەشم وەلاوە نا، تاکو بتوانم ڕۆژانە لە کلاس چاوم پێی بکەوێت. دوای تێپەڕینی نیوەی ماوەی خوێندن، ڕۆژێک لە کتێبخانەی زانکۆکەمان ئەو کچەی کە هەموو بیر و کارەکانمی بەلای خۆی ڕاکێشابوو، بە نیگا و قسە شیرینەکەی پرسی ئاخۆ خوێنەری ئەم کتێبە بوویت؟ بەلای تەوە تا چەند گرینگە خوێنەری ئەم پەرتووکە ببیت؟!

خوشەویستی ئەو بۆ کتێب زیات لە پێویست بوو، چاوە سەوز و جوانەکانی لەبەر خوێندنەوە هیلاکی کردبوو، هەتا زیاتر تێکەڵدەبووم لەگەڵی هەستم بە کەسایەتی خۆم دەکرد، ساڵەکانم وەک هەفتەیەکی تەمەنم بەڕێکرد، جیاواز لە هاوڕێیەکانی ئەو من گرنگترین هاوڕێی ئەو بووم.

بوێری هەموو شتێکم هەبوو کە بە چاوەکانی باس بکەم، جگە لەوەی کە هەستێکی شاراوەی ناخم وەک ئاگرێکی گەشی بە بەبەسە کە ترس و لەدەستدانی ئەو نەم دەتوانی بۆی دەرببڕم، ئاڵودەبوونی من بەس چاوەکانی ئەو نەبوو، لەگەڵ خۆیدا منی خستە نێو دونیای کتێبەوە کە زیاتر لە پێویست وەک ئەو خوێنەر بم و ئامادەیم هەبێت بۆ کتێبکە نوێکان.

من هەموو کاتەکانی تەمەنمدا ڕقم لە قوتابخانە و خوێندن دەبوویەوە، زۆرم دەخوێند بەهۆکاری ئەوەی کۆتایی بە ژیانی خوێندن بهێنم، بەڵام لەگەڵ ئەودا هەمیشە حەزم بەخوێندنەوە و چوون بۆ دەوام هەبوو.

ڕۆژە پشووەکانی دەوامم لەگەڵ ئەودا بەسەر دەبرد لە کتێبخانەکان، جیاوازی زۆرم لەو کچەدا دەبینی ئایە بەچی وەک ئەوانی تر نییە؟ کە حەز بە جلی جوان و شوێنی خۆش و کڕینی هاندی چاک دەکەن.

هەرچی خۆشەویستی هەمووی لە کتێبەکانی کۆکردبوویەوە، من نەم دەتوانی بەرگەی ئەو حاڵە بگرم چونکە ئەم ساڵە کۆتا ساڵی زانکۆ بوو، لەبەر خۆمەوە گوتم، "ئاخۆ گەر ئەم ساڵە پێی نەڵێم لەدەستی دەدەم؟" هاوڕێیەکی کۆنی منداڵییم بیرهاتەوە کە هەمیشە کێشەکانی خۆمم بۆ باس دەکرد و ئەو زۆر بە دەستەزانە چارەسەری بۆ دەدۆزیمەوە؛ لە شوێنێک بانگهێشتم کردو باسی ژیانی ئەم چوارساڵەی خۆم بۆ گێڕایەوە، گوتم، "دەبێت چارەیەکم بۆ بدۆزیتەوە کە بتوانم و بوێرم داوای خۆشەویستی لەم کچە بکەم…"

زۆر بە سادەیی وەڵامی دامەوە، "ڕۆمانێکی خۆشەویستی بۆ بکە دیاری لەگەڵیدا دەسکێک گوڵیشی بۆ بەرە، ڕۆژە پشووەکانیش بیبە بۆ شوێنە ئارامەکانی شار و تاقە گوڵێکی بۆ بەرە."

من هیوایەک لە دەم دروست بوو، لەگەڵ یەکەم بینینم دوای دانیشتنەکەمان گوڵم پێشکەشکرد، لەنێو زەرفێکی سووری نەخشێندراو، ئەویش زۆر بە خۆشحاڵییەوە وەریگرت، ڕۆژەکان تێپەڕی بوون و من بەپێی ئەو قسە و ڕێگایانەی هاوڕێیەکەم نەخشەی بۆ کێشام، توانیم ئەوەی لە دەمدایە بۆی باس بکەم.

بەڵام مەودای خۆشەویستی نەوانمان زۆری نەخایەند، داوایی لێکردم کۆتایی بە خۆشەویستی نەوانمان بهێنم و هاوسەرگیری بکەین. من بووم بە دوو لەت، لایەکم ئامادەی هاوسەرگیری نەبوو، لەبەر هۆکاری ئەم

وڵاتە، نیشتمانی ئەمە هەموو شتێکی خۆشدەوێت جگە لە ئەمەی هاوڵاتیانی ئەم خاکە! دوای تەواوبوونی زانکۆ هیچ ڕێگایەک نییە بە کۆتایی هاتنی نەهامەتییەکان و بحەسێیتەوە و ڕەنجی ئەو ساڵانەی خوێندن وەربگریتەوە، بە پێچەوانەی ئەم کارە دەبێت ملی ڕێگا بگری و لەسەرتای ژیان دەست بە کرێکاری بکەی، ژیانمان تا کۆیایی هەر سەرەتایە دونیایەکی پڕ لە کێشە کە هەمووی لە ژیانی مندا ئاڵاوە.
داوام لێکرد کەمێک پەلەنەکات چونکە من هیچ دەستکەوتێکی ئەوتۆم نییە کە ژیانێکی خۆش دروست بکەم، هەر پێم دەکرێت ژیانێک وەک کرێکارێکی شار دروست بکەم، کە ڕۆژێک نانێکم هەبێت ئاخۆ دەبێ سبەی نانێکم هەبێت!؟
دووبارەی لێکردمەوە، "باوکم کەسێکی تووڕەو توندە، کە قسەیەک دەکات کەس بوێری ئەوەی نییە کە وەڵام یاخوت ناڕازی بوونت هەبێت. ترسم لەوە هەیە کاتێک دووبارە داواکاری هاوسەرگیری هاتەوە پێشەوە من لەسەر قسەی باوکم هاوسەرگیری بکەم.
هەڵبەتە قسەکانی ڕاست دەرچوون و دوای سێ مانگ هەموو شتێک کۆتایی پێهات.
(ئەوجارە لێی پرسیم و گوتی: باشە هەر ئەمە بێتە هۆکاری تەنهایی و بێ کەسیت؟)
من خۆم و وێنە کۆنەکانی ئەو بە قسەهاتین و گوتمان، "نەخێر بەهۆی ئەوەی دوای ماوەیەک کە وەک بەڵێی ڕاهاتبووم و ئەوم لەبیر دەکرد، تا ئەو ڕۆژەی هاتمە ماڵەوە و دایکم بەرەو پیرم هات و گوتی، "کوڕی خۆم ئەمڕۆ کچێکی گەنجی زۆر جوان هات بۆ ماڵەکەمان و نامەی بۆ هێناویت. منیش خێرا نامەکەم لە زەرفەکەی دەرهێنا و دەستم کرد بە خوێندنەوە. بۆی نووسیبووم، "خۆشەویستم، ئازیزی ژیانم، ئەی ئەو کەسی فێری خۆشەویستی پاکی ژیانت کردم، دوای ئەوەی هاوسەرگیریم کرد لەگەڵ ئەو پیاوەی کە تەنها بەناو پێی دەڵێن پیاو، هیچ شتێکی بە گرنگ نییە ئەوە نەبێت کە خۆی پێی خۆشە، داوام لێتە هەیە کە فریام بکەوی من لەو ژیانە ناتوانم چیتر بەرگەی بگرم، هەمیشە جنێو و قسەی نەشیاوم پێ دەڵێت، قسەکانی من هیچ گرنگییەکی نییە بۆ ئەو، من چاوەڕێی تۆ ناکەم تا خۆشت بوێمەوە، چونکە من ئەو شانسەی پێشووم لە دەست دا. بەیانی کاتژمێر دە سەر لە بەیانی، لای تاوەری حەمیدی دەلاک چاوەڕوانی دەبم."
کاتێک ئەو نامەیەم خوێندەوە زۆر شۆک بووم، نەم دەزانی ئاخۆ بەیانی چی دەگوزەرێ و چی دەبێت، من هەتا بەیانییەکەی چاوم نەچووە خەو. کاتژمێرێک پێش ئەو کاتەی بۆی نووسیبووم لەوێ بووم، کە هیچ سەرو شوێنێکی ئەو دیار نەبوو، تا کاتێک هەموو بازار کۆبوونەوە و جموو جۆڵ کەوتە ناو خەلکەکە، گوتم چی بووە؟ وتیان کەسێک دەیەوێت

لە بەرزی باڵەخانەی حەمیدی دەلاک خۆی هەڵدەداتە خوارەوە. خێرا خۆم گەیاندەوە پێش باڵەخانەکە، بینیم ئەوەی کە چەند ساڵێک وەک جەستەیەکی خۆم خۆشم ویستووە لە بەرزییەوە هەوڵی ئەوە دەدات کە کۆتایی بە ژیانی خۆی بهێنێت، هەر کارێکی کردم بێ سوود بوو، لە چرکەیەکدا خۆی هەڵدایە خوارەوە، کاتێک گەیشتمە سەری هێشتا زیندوو بوو. هاوارم کرد و داوای هاوکاریم کرد، بەڵام خەڵکەکە هەموو بەلایەکە بەڕاوبوونەوە، کەس هەستی مرۆڤایەتی نەبوو! کەس نەیتوانی ڕزگارمان بکات و بیگەیەنمە نەخۆشخانە، هەر لەوێدا گیانی سپارد.
بۆیە ئێستا خووم بە تەنیایی گرتووە، دەبینم مرۆڤەکان چەند دڕندەن، چەندە بێ هەستن، چەندە ئاژەڵێکی خراپن… تەنهاییەکەم لەگەڵ هیچ مرۆڤێک بەش ناکەم؛ بێ دەنگیی و تاریکیی یەکەمین کاری منە.

١١/١/٢٠٢٣
باشوری کوردستان – هەولێر
یوسف اسماعیل

هەڵمەتی بەیعەت بە پێکهێنانی حکومەت لە سەروو خەڵکی لە قۆناغی دوای کۆماری ئیسلامیدا.. جەعفەر عەزیم زادە

دوای هەوڵەکانی خولی یەکەم و دووهەم لە ناوەڕاستی ڕاپەڕینی شۆڕشگێڕانە و خوێناوی خەڵکی ئێراندا لە نێو لۆبیە دەسەڵاتدارەکان دا لە ڕۆژئاوا بە پێکهێنانی ئەڵتەرناتیڤێکی سیاسی لە سەر سەریانەوە، لە فەڕەنساوە دەستی پێکرد و بە تویتێکی هاوبەش و بەرجەستەکردنی خاوەن تویتەکان وەک دیارترین کەسایەتییەکانی ئۆپۆزسیۆن!! کۆماری ئیسلامی بەردەوام بوو، ئێستا خولی سێیەمی ئەم هەوڵانە بە بەیعەتدان بە ڕەزا پەهلەوی لە نێو وەرزشوانان، هونەرمەندان و… دەستی پێکردووە.

عەلی کەریمی یان کەسانی تر دەیانتوانی بە شێوازە مۆدێرنەکانی ئەمڕۆ لە پشتی ڕەزا پەهلەویەوە ڕیزببن، بەڵام لە ژێر پەردەی پەیدانی نوێنەرایەتی سیاسی بە ڕەزا پەهلەوی، دەستیان کردەتە ڕاگەیاندنی بەیعەت بەی بە ئەوەی پێشوەختە ئاکا بەرەکانیان کەلە هەمان ڕەگەزن پەراوێز بخەن لە لایەک و لە لایەکی دیکەشەوە لە ئێران، سبەینێ بناغەی پێکهێنانی دەسەڵاتی سیاسی لە خوارەوە لە لایەن خەڵکی کۆماری ئیسلامییەوە پاش دەخرێتە دواوە.
زۆر ڕوونە کە ئەوان بە وەهمەوە وایان زانیوە کە وەرزش و هونەردەستانیان عەشیرەتن و خۆیان وەک سەرەکی هۆزەکەن و هەر لەبەر ئەم هەکارەش پێش مردنی خەلیفەی مردوو، خۆیانیان کردووە کە بە دانانی توانا خەڵکییەکانیان لە خزمەتی ڕەزا پەهلەویدا، دەتوانن ئەو لە سەر تەختی دەسەڵات دابنیشن.
ڕوانگەیەکی لەم شێوەیە بریتییە لە هەڵبژاردنی خەڵک لە ناو بەناو “پیاوە گەورەکانی خودا” لە سەرەوەی خەڵکی موتەمەدن و ئازادیخواز و یەکسانیخواز کە لە سەد و بیست ساڵ لەمەوبەرەوە خەباتیان کردووە بە لەگۆڕنانی پەیوەندییە سیاسییەکانی ئاغا و ڕەعیەتی، و ئەستاش لە ڕووی گەشەسەندنی سیاسیی فیکری و کۆمەڵایەتییەوە ئەوان لە سەر لوتکەی بەرزی ئازادی و یەکسانیدا وەستاون کە بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنەر سەرنجی جیهانیان بە خۆیان ڕاکێشاوە کە بە پشتیوانی کردن لەیان هاتونەتە مەیدان.
ئەوەی ئەمڕۆ لە گۆڕەپانی پێشهاتە سیاسییەکانی ئێراندا دەگوزەرێت، “نەخەرەکی گەورە و مەژوویی” بە پێکهێنانی هەر دەسەڵاتێکی سیاسی لە سەرووی خەڵکەوە.
ئێرانی ئه مڕۆ، ئێرانی بزوتنه وه یه کی جه ماوه ری کۆمه ڵایه تی و خەڵکەکی وشیارو به توانایه که له پشت به ستن به پله باڵا و لەبیه کانی ده سه ڵات له ڕۆژاوا و ڕۆژهه ڵاتدا تاڕی ناوکیان بەیوه و چاویان له سەر ئه و بزوتنه وه خه باتگێڕ و ڕزگاریخوازه یه کۆله نەو کرێکاران، مامۆستایان، ژنان و خوێندکاران.و گەنجاندا لە ماوەی سێ-چوار دەیەی ڕابردوودا چێ بووه ته وە پێکهاتووە.
ئەم بزووتنەوەیە و کەسایەتی و ڕووخساری جەماوەریترین و پاکترین بزووتنەوەی ئازادی و یەکسانییە کە دەتوانێت و توانای دامەزراندنی ئێرانێکی نوێ لەسەر بنەمای بەرزترین ئاستی ئازادییە سیاسییە کۆمەڵایەتییەکان و خۆشگوزەرانی و بەختەوەریدا هەیە.

وەرگێڕانی بە کوردی:کاوە عومەر

سەردەمی کۆتاییهاتنی دیکتاتۆریەت لە ئێران!.. عەبدولڕەحمان گەورکی،

ئاوەدانەوەیەک لە راپەڕینی خەڵک و رەتکردنەوەی هەر جۆرە دیکتاتۆریەتێک لە ئێراندا!

خەڵکی ئێران چوارەمین مانگی راپەڕینیان تێپەڕاند. کۆدەنگی بیروڕای گشتی ئەوەیە کە دەسەڵاتی دیکتاتۆری ئایینی بەرەو کۆتاییدایە! ئێستا لە رێڕەوی بەرەوپێشەوەچوونی راپەڕینی گەل، مشتومڕی گەرمی رۆژ لەسەر پرسی "ئەڵتەرناتیڤ"ی دەسەڵاتی دیکتاتۆریەتە. بەڵام سەرباری ئەم پێشکەوتنە گرنگە، هێشتا هەندێک شت ماون بۆ باسکردن و بیرکردنەوە و بڕیاردان. چونکە قۆناغی دووەم، واتە "ئەڵتەرناتیڤ"، کاتێک دێتە ئاراوە و وەڵام وەردەگرێتەوە کە "کەلێنەکان" پڕ کرابێتنەوە لە پێوەندی لەگەڵ رووخاندنی دەسەڵاتی دیکتاتۆریدا و هەموو رێگاکان بەسەر گەڕانەوە بۆ دیکتاتۆریەت داخرابن.

دەسەڵاتی دیکتاتۆری مەزهەبیی ویلایەتی فەقیهی بەو کارنامە رەشەی هەیەتی لەهەمبەر مافەکانی خەڵکی ئێران، نەک هەر بە ئاسانی مل بە "ڕوخاندن" نادات، بەڵکو دەستبەرداری هیچ پیلانگێڕییەک نابێت بۆ مانەوەی لە دەسەڵات. هەوڵ دەدات بە "دەمامک"ی جیاوازەوە و بە فێڵ و هەڕەشەکردن بەر بە راپەڕینی گەل بگرێت کە هەنگاو بەرەوپێشەوە نەنێت و نەچێتە قۆناغی دووەمەوە.

"ڕیفۆرمخوازی" و داتاشینی "ئۆپۆزیسیۆن" دەمامکگەلێکن کە ئێستایشی لەگەڵدا بێت دەسەڵاتی دیکتاتۆر بەکاری دەهێنێت دژ بە خەڵکی ئێران و نەیارانی دەسەڵات. یەکێکیان لە "ناوەوەی دەسەڵات" و ئەویتریان لە "دەرەوەی دەسەڵات". دەسەڵاتی دیکتاتۆر جگە لە سەرکوتکردن و کوشتار لە ناوخۆی ئێران، هەوڵدەدات کەش و هەواکە تەمومژاوی بکات و "سەر" و "جەستە" لێک جیا بکاتەوە و هێزە رەسەنەکانی ئۆپۆزسیۆن، کە سەرچاوەی سەرەکیی بۆ "ئەڵتەرناتیڤی دیموکراتی"، بە شەیتان بکات و سیمای راستەقینەیان بشێوێنیت و جێگە و پێگەیان پێ لەق

بکات و بیانخاتە پەراوێزەوە!

لە راپەڕینی جەماوەری ساڵی 2017دا دەمامکی "ڕیفۆرمخوازی" لە سەر روخساری دەسەڵاتی دیکتاتۆر لابرا و دیکتاتۆر ناچار بوو "ئیبراهیم رەئیسی" بخاتە سەر کورسی سەرۆکایەتیی کۆمار. لە راپەڕینی جەماوەری ساڵی 2019دا دەمامکێکی دیکە لە سەر روخساری دیکتاتۆر لادرا و لە لایەن خەڵکی ئێرانەوە، (بەدیلی دەستکرد)ی زلهێزە دەرەکییەکان، کە خۆی وەک "نوێنەری دەسەڵاتی دیکتاتۆریی ئایینی"دەردەخست، بە تایبەت پاشماوەکانی دەسەڵاتی رووخێنداری حەمەرەزاشای دیکتاتۆر… ریسوا کرا. چونکە بە پێی زۆرێک زانیاریی حاشاهەڵنەگر، ئەو دوو جۆرە دیکتاتۆرییە هاوبیر و هاوکردارن لەسەر پێشێلکردنی ئازادییەکان و پێشێلکردنی مافەکانی خەڵکی ئێران و لە ئەنجامدا بە تاڵانبردن و کوشتارکردنی خەڵک.

ئەزموونێکی پڕ لە ئازارە کە ئێستا خەڵکی ئێران بە ئەوەی دەسەڵاتی دیکتاتۆریی مەزهەبیی بڕووخێنن، دەبێ دەسەڵاتی دیکتاتۆریی پێشوو لە زبڵدانی مێژوودا بهێڵنەوە و هاوتەریب لەگەڵ شەڕی دژ بە دەسەڵاتی دیکتاتۆریی مەزهەبی، نەهێڵن پاشماوەکانی دەسەڵاتی دیکتاتۆریی پێشوو بێن بەهانای دەسەڵاتی دیکتاتۆریی ئایینییەوە!

هەردوو رەوتی دیکتاتۆری وا خۆیان نیشان دەدەن کە خەڵک دەبێت یەکێک لە دوو بژاردەیە قبووڵ بکەن: "دیکتاتۆریی پاشایەتی" یان "دیکتاتۆریی ئایینی". بۆ ئەم مەبەستە بە هەموو جۆرە فێڵ و دەمامکێکەوە دیمەنێکە هەندێ ناڕوون دەکەن کە بە شێواندنی بەها و کولتووری رەسەنەکانی گەل، دەیانەوێت پرۆسەی راپەڕین "خاو" بکەنەوە و ئەگەریش بتوانن راپەڕین بە "لاڕێدا" بەرن و "کپ"ی بکەن و دووبارە خەڵکی ئێران بێبەش بکەن لە گەیشتن بە دەسەڵاتێکی نیشتمانی و جەماوەری و دیموکراتی. هەربۆیە بە ئەزموون سەلمێنراوە کە رەوتە دیکتاتۆرییەکان هەمیشە تەواوکەر و یارمەتیدەری یەکتر بوون و لە لایەن رەوتە کۆلۆنیالیزمەکانیشەوە پشتیوانی و بەهێز کراون!

هەرچەندە لە سەرەتای مانگی پێنجی راپەڕینی جەماوەریدا، دیمەنی راستەقینەی راپەڕینی خەڵکی ئێران لە هەموو کاتێک زیاتر "شەفاف"تر و دیکتاتۆرییەتی مەزهەبی گۆشەگیرتر، و هەروەها هەڵپەرستەکان ریسوا کراون، بەڵام دۆخی سیاسی هێشتا "ناسەقامگیر"ە و پڕە لە شەپۆلی جۆراوجۆری پلان و بەرنامە کە "شوێن پێ"ی دیکتاتۆرییەت لە بەردەمیاندا هەستی پێدەکرێت.

گومانی تێدا نییە کە ئاسۆ روونترە لەوەی ئێستا دەبینرێت لە ئێران. ئەو هێزانەی "هەڵقوڵای گەل" و "دەسەزی گەل" نین، نامێنن.

رەنگە هێشتا هەندێک دیمەنی سەرنجڕاکێش و هەندێکجاریش

گاڵتەجاڕانەتر لە ئارادا بن کە رووی نەدابێت. بەڵام ئەوەی لە کۆتاییدا دەمێنێتەوە، هێزی ڕەسەن و جەماوەری و دیموکراتییە. خەڵکی ئێران بڕیاری شۆڕشی داوە لە کۆمەڵگادا دژ بە دیکتاتۆرییەت و ئەمکارەش دەکەن و ناکشێنەوە. هێزی کورتبین و کورتخایەن و بێ ڕەگ و ریشە لە مەیدانەکە دوور دەخرێنەوە! چونکە سەردەم، سەردەمی یەکلاییبوونەوەی هێز و لایەنە سیاسییەکانە و زۆریش خێرایە و بێ گومان راستییەکان رەحم به هیچ هێز و لایەنێک ناکات!

بەڕاستی ئایا دەکرێت بانگەوازی خەڵک بکرێت بۆ رووخاندنی دیکتاتۆری دەسەڵاتدار، بەبێ "نکۆڵیکردن لە دیکتاتۆریەتێک لە رابردوودا"؟ وە ئایا دەکرێت ئیدیعای سەرکردایەتی سیاسی راپەڕین بکرێت بە بێ هەبوونی "ڕێکخستن" و "دەزگای رێبەرایەتیکردنی راپەڕینی جەماوەری" و بە بێ "ئامادەبوون لە گۆڕەپانی راپەڕین"دا؟ ئایا دەکرێت بە بێ ئەوانە راپەڕین بپارێزرێت لە پیلان و هێڕش و هەڕەشەی دیکتاتۆرییەت؟ یان ئایا دەکرێت بانگەوازی خەڵک بکرێت بۆ رووخاندنی دیکتاتۆر بەبێ ئەوەی خۆت دەستەویەخەی دیکتاتۆرییەت نەبیت؟

نەخێر، هەرکەس و هەر لایەنێک کە لە رووی تیۆری و پراکتیکییەوە و تا سەر ئێسک دژ بە دیکتاتۆرییەت نەبێت لە رابردوو و ئێستا و داهاتوودا، ناتوانێت هەڵقولاوی گەل و لە خزمەت گەلدا بێت. سەردەمی هەلپەرستی کۆتایی هاتووە و دۆخەکە هەرگیز ناگەڕێتەوە بۆ دواوە. ڕەوتی "بێ ریشە" و "هەلپەرستی" و "دیکتاتۆردۆستی"، کە بە ئیدیعا و درووشمی جۆراوجۆرەوە، گۆڕەپانی راپەڕین و شۆڕش نادیار و تەمومژاوی دەکەن بۆ سوودی دیکتاتۆرییەت، نەک هەر برینە قووڵەکانی خەڵکی ئێران ساڕێژ ناکەن، بەڵکو دەبنە بەشێک لە برین و ئازارەکان خەڵکی ئێران!

لە کاتێکدا خوێنی خەڵک لەسەر شەقامەکانی ئێران دەچۆڕێت و دەڕژێت، داتاشینی ئەڵتەرناتیف، درووشمی لادەرانە، کردنەوەی میدیا و بەکارهێنانیان لە دژی "ئەڵتەرناتیفی جەماوەری و دیموکراتی" جگە لە خزمەتی دیکتاتۆرییەت هیچی تر نەبوون و هیچی تریش نین. دیکتاتۆری دەسەڵاتداری ئێران بە مانەوەی لە دەسەڵات و پێشگرتن لە رووخاندن، بە هاندان و هەڕەشەکردن و شێواندنی راستییەکان و سانسۆر لە دژی راپەڕینی گەل، هەوڵی راکێشانی خەڵکان دەدات بۆ ئەوەی دژی موقاوەمەتی ڕەسەنی خەڵکی ئێران هەڵوێست لە خۆیان نیشان بدەن. لە فێڵەکانی دیکتاتۆری دەسەڵاتدار و کرێگرتەکانی دیکتاتۆر ئەوەیە کە لەژێر ناوی "ئۆپۆزسیۆن!"، "ڕاپەڕینی گەل بێ سەرکردایەتی"، "راپەڕینکاران بێ توندوتیژ" بنەوێنەت و داواکارییەکانی پێشووی خەڵک لە جێی "خواست و ویستی سەرەکیی گەل"

(واتا رووخاندنی دیکتاتۆرییەت) دابنێت و بەمجۆرە ڕێگری بکات لە رووخاندنی دەسەڵات و گەیشتنی خەڵک بە دەسەڵاتێکی نیشتمانی و جەماوەری و دیموکراتی.

بە خۆشییەوە خەڵکی ئێران ئێستا وریان و بە پێچەوانەی ڕاپەڕینی دژە پاشایەتی ساڵی ١٣٥٧ (1979)، زۆر باش دەزانن (چییان دەوێت) و بەچی ئامادە نین گۆڕەپانی ڕاپەڕین بەجێبهێڵن. ڕاپەڕینی جەماوەری کاتێک بەرز دەبێتەوە بە ئاستی شۆڕش کە (بەدیلی ڕەوا و جێ متمانە و دیموکراتی)، جێی ئەم دەسەڵاتە دیکتاتۆرە بگرێتەوە. ئەگینا هەروەک ڕاپەڕینی دژە پاشایەتیی ساڵی ١٣٥٧، کەسێکی وەک (خومەینی) قوت دەکرێتەوە کە بە دزینی دەستکەوتەکانی ڕاپەڕینی گەل، دیکتاتۆرییەتێکی خراپتر بەسەر ئێران و خەڵکی ئێراندا بسەپێنێت.

خەڵکی ئێران خوازیاری ئازادی و دیموکراسی، وەدیهاتنی مافی شارومەندی و شارستانییەت، بەدیهێنانی مافەکانی ژنان و مافی یەکسانی ژنان و پیاوان، مافە نەتەوەییەکان، مافی ئایین و ئایینزاکان، جیابوونەوەی دین و ئایین لە دەوڵەت (سکۆلاریزم)، فرەچەشنی (پلۆرالیزم) و پێکەوەژیانی ئاشتیانەن لە ناوەوە و دەرەوەی سنوورەکانی ئێران و هەروەها ئاشتی لەگەڵ وڵاتان و بەتایبەت وڵاتانی دراوسێ.

کۆتایی

عەبدولڕەحمان گۆرکی، نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

ئێوارانە ١٢.. سەردار جاف

ئەم ئێوارە دەمودووی سەفەرەکە،
ترپەی گەڕانەوەی دێ و کاروانە ڕێیەکە،
خۆشخوانی بولبولی دەم سپێدەی گرتووە
چەرخەی قوتوبوندی کریستاڵی
چاوانی ئەشکگر و خەواڵووی شەوی هەژاندووە
ئەم ئێوارە لەپێکان بە دەخسکێ و لە بری ئاو، ئەشکی بە دووی ڕشت
بە تامەزرۆی قامەتە هەڵناسەوە بووە پەڕەی هەور و بە حەسرەتەوە هەڵیرشت

خودا تەزین و چلورەی ڕەوانەوە و خووسەی بارانی خەی ڕاگرت
خودا بەزەیی باران و هەناوەکانی تاو داوە
هەوری بووە سەبەر و کەفوکوڵی جارانیشی ڕاگرت
بان کارێز ژوانێکی برسی و ئەس کولەیەکی بانخانی و کراوە
قاوە تاڵەکە بە قامکە سارد و سڕەکانییەوە سەمبایەکە و لە
کافێکا
بە بەر دیدی ڕێبوارانا وا خوەقاوە
سەراغ و کنە و گەڵانە لە حەژمەت جانتا ڕەشی ڕەشەکە
بە زەییەکە و دەیڕێژێ
پارکە بەستەڵەکی ئاوتە، بووە ڤیلا و ئەسرینی دابرانی کەن دەنێژێ
مناڵەکان لە تەک بزەی لەوا پەکەا لە قریوەن
چەلەکەکان لە تەک ئاوەزان تەماسن وەلە پە لە جریوەن
مناڵەکان لە قاوەقاو ناکەون ژاوەژاوەکی بەهونە
مناڵەکان تەقەی خەشیان دە بە دوو تەلیسمی ئاوەنە
چاوە پەیگیری سەر ڕەگاو ئەوی دی لە سەر پشتەوە
نوقم بوون لە نەو هەور و قوتووبەندی کریستاڵی تەختەختەخ دەنیشتەوە
لە بەر چاوی ڕێبوارانا دوو خەسڵەت ڕووت ڕووتبوونەوە
وشترمل ڕەحە ئەبەدی بە جانتایەکی شەرمەوە
میوانەکی ئەسک سووک و خەج و سیامەندە دەنە بە ئامەزەکی گەرمەوە
لەو دیو تەلبەند
شەمەندەفەرتاوناتاوە دەوەستەت و بە ماچەکان پەدەکەنە
جەژنی عیشقەکی نوە بوو
لە پە دەشت و سارا و دۆڵ و لە بن کەنە
بیرت نەچە ئەزیزەکەم تە هەر تە کەسمی گشت کەسەکەم

ئەڵمانیا
٢٠٢٣ / ١ / ٢٥

خوێندنەوەیەک بۆ ڕۆمانی

کچی دورگە بچکۆلەکە.. ڕەزا شوان

ڕۆمان کە بە زمانی ئینگلیزی (نۆڤێل) ە، جۆرێکە لە جۆرەکانی ئەدەب، بە ئەدەبی منداڵانیشەوە. هونەرێکی ئەدەبی پەخشان درێژە، لە بنەڕەتدا پشت بە خەیاڵ دەبەستێت. ڕۆمان چنراوێکە کەمێک ڕەگەزی ئەدەبی پێکەوە چنیوە کە پەیوەندییان بە یەکترییەوە هەیە. بە کورتی پێناسەی ڕۆمان: نووسراوێکی ئەدەبی خەیاڵییە، درێژترە لە چیرۆک. ڕۆمان چەندین چەشنی هەیە، هەریەکە لەم چەشنانەش گوزارشت لە ژین و هزر و لە ڕووانینی ڕۆماننووس دەکەن. یا ڕۆمان بریتییە لە گێڕانەوەی یەکی چیرۆکئامێزی درێژ لە میانەی چیرۆکبێژ (ڕۆمانبێژ) ەوە، وێنەی ژیانی پاڵەوان و کەسایەتییەکان لە چەندین ڕووداودا، لە چەندین کات و شوێنی فراوندا دەردەخات. بێگومان خەیاڵ ڕۆڵێکی سەرەکی و گرنگی لە داڕشتنی ڕووداوەکاندا هەیە.
ڕۆمان لە چەند ڕەگەزێکی گرنگ پێکهاتووە، لەوانەش: خەیاڵ، بیرۆکە، بابەت، گرێ، کەسایەتییەکان ـ مەرجیش نییە کەسایەتییەکان مرۆڤبن، دەشێت ئاژەڵ و باڵندە و شتی تر یا خەیاڵی بن، کات، شوێن، ڕووداوەکان، زمان، شێواز، دیالۆگ، وەسف، گۆشەنیگا، گێڕانەوەی ڕووداوەکان لە لایەن (ڕۆمانبێژ ـ نووسەرەوە) ەوە. لە هەر ڕۆمانێکیشدا کێشەیەک یا زیاتر هەیە، پێویستە پاڵەوان یا کەسایەتییە سەرەکییەکەی ڕۆمانەکە، چارەسەری گونجاوی کێشەکان بکات.
ئەدەبی کوردیمان، لە نووسینی ڕۆمان بۆ گەورەساڵان، قۆناغێکی باشی بڕیوە. چەندین ڕۆماننووسی بە توانا و ناسراومان هەیە. چەندین شاکارە ڕۆمانی نایابمان هەیە کە لەسەر ئاستێکی جیهانی دان. بەڵام ڕۆمانی منداڵانمان بە نرخی نەبوونە، لە دوو و سێ ڕۆمان تێناپەڕێت. دێینە سەر کرۆکی باسەکەمان، کە دەربارەی "ڕۆمانی کچی دورگە بچکۆلەکە" یە بۆ مێردمنداڵان. کە سەرەتایەکی بەهێزە بۆ بناغەدانانی ئەم ژانرە ئەدەبییە لە ئەدەبی منداڵانی کورد دا.
ڕۆمانی (کچی دورگە بچکۆلەکە) لە نووسینی شاعیر و چیرۆکنووسی ناسراوی بواری ئەدەبیاتی منداڵان، مامۆستا (ئەمین محەمەد) ە، چاپی یەکەم ـ سلێمانی ـ ٢٠٢٢. لە چاپخانەی (بینایی)

چاپکراوە. کە (٥٠٠) دانەی لێ چاپکردووە.

ڕۆمانەکە (٧٤) لاپەڕەیە. دابەشی حەوت بەشی کردووە. لە لایەن وێنەکێش (ئاڤار ئومێد)ەوە، وێنەی بەرگەکەی و بە هەر بەشێکیش وێنەیەکی ڕەنگاوڕەنگ یا زیاتری بۆ کێشاون. کوالێتی وێنەکان مامناوەندین.

پاڵەوانی ڕۆمانی (کچی دورگەی بچکۆلەکە) کچۆلەیەکی هەشت ساڵانە بە خۆشەویستی و نزیک لە زمانی منداڵانەوە، نووسەر ناوی (لولو)ی لێناوە. کە لە دورگەیەکی بچکۆلەی جوان و قەشەنگی بەهەشت ئاسایی، کە پڕە لە گوڵزار و نێرگزەجاڕ و گوڵەهەڕە و وەنەوشە و گوڵاڵە سوورە، لە باخی میوە و سەوزایی، لە کێوی سەرکەش و بەفرین، پڕە کەروێشکی گوێ قوت و ئاسکەی نەخشین و سمۆرە و بەرخۆلە و گورگ، لە باڵندەی هەڵۆ و نەورەس و مراوی و قاز و قوڵینگ و چۆلەکە و پەنگین (بەتریق) لە خاڵخاڵۆکە و لە پەپوولە. دورگەکە کەش و ئاو و هەوایەکی سازگاری هەیە، دەکەوێتە نێو دەریایەکەوە، دەریاکەش پڕە لە ماسی ناوازە و لە کیسەڵ و قرژانگ و دۆڵفین و هەشتپێ و تیمساح و ماینی دەریایی و لە ئەستێرەی دەریای و.. هتد. لولو ژیانی دورگەکەی زۆر پێخۆشە و بە زێندی خۆی دەزانێت. هەموو ئاژەڵ و باڵندەکانیشی خۆشدەوێت و کردوونی بە هاوڕێی خۆی. لولو زیرەک و ئازا و چاونەترسە و هیواخواز و گەشبینە و بڕوای بە ئەستەم نییە. هاوڕێ دۆستە و خۆی بە هاوڕێی هەموو ئاژەڵ و باڵندەکان دەزانێت، بە درێژیی ڕۆمانەکە کچۆلەیەکی چاکەخواز و یارمەتیدەر و فریاڕەسە. کچۆلەیەکی کراوە و سۆسیالە و پەیوەندیی هاوڕێتی لەگەڵ گیانەوەرانی ناو دەریا و باڵندە و ئاژەڵەکانی دورگەکەدا هەیە. هەموو ئەوانەی لە ناو دەریا و دورگەکەدا بە زمانی کوردی لەگەڵ لولودا دەدوێن.

بێجگە لە لولوی پاڵەوانی ڕۆمانەکە، چەند کەسایەتییەکی تریش ڕۆڵیان لە ڕۆمانەکەدا هەیە، وەکو: داپیرە کیسەڵ، دایکە هەڵۆ، ماسییە ئاڵتوونییەکە، بووکی دەریا، هەشتپێ شین (ئەختە بووت).

کچی دورگەی بچکۆلەکە، ڕۆمانێکی خەیاڵی فانتازییە، ئەم جۆرە ڕۆمانە بڵاوترین جۆری ڕۆمانە. ڕۆماننووس بێجگە لە جیهانی سەر زەوی، چۆتە جیهانی ناو ژێر دەریاوە، بەشێکی زۆری ڕووداوەکان و کەسایەتییەکان، لەسەر دەریا و ژێر دەریادان. بەشێکیشیان لەسەر دورگەی بچکۆلەکە دان.

ڕۆمانی کچی دورگەی بچکۆلەکە، گەلێ ڕەهەندی لەخۆگرتووە:

پەروەردەیی، زانیاری، کۆمەڵایەتی، سیاسی، رەوشتی، دەروونی، مرۆڤایەتی، ئاژەڵدۆستی، ژینگەپارێزی، نیشتمانی. بە گەلی بەهای بەرز و جوانیش رازاندوویەتەوە، وەک: هاوڕێتی، دڵسۆزی، خۆشەویستی، چاکەخوازی، راستگۆیی، هاوکاری، دلۆڤانی، تێکۆشان، کۆڵنەدان، ئازایەتی، بڕوا و متمانە بەخۆبوون، گەشبینی، هیواخوازی، ئیرادەی بەهێز و نەبوونی ئەستەم، پەشیمانی لە بەدکاری و دڵڕەقی، گەلێ خەسڵەت و بەهای تر.

لولوی پاڵەوانی چیرۆکەکە، کچولەیەکی ئەفسوناوییە، دەتوانێت لەسەر شەپۆلەکانی دەریادا مەلە و سەما بکات و بچێتە قووڵایی ژێر دەریا و سواری پشتی ماسی و ماینی دەریایی بێت و لە ئاهەنگی جەژنی (٢٠٨) ساڵەی لەدایکبوونی داپیرە کیسەڵدا بەشداربب□ت. ببێت بە هاوڕێیەکی دڵسۆز و خۆشەویستی بووکی دەریا.

لولو دەستی بەسەر گەوهەرە ئەفسووناوییەکەی داپیرە کیسەڵدا هێنا، ئەو پەرجۆ و توانا ئەفسووناوییەی پێبەخشی، کە لە کاتی پێویست و تەنگانە و فریاڕەسیدا، ئەم رستەیەیە بڵێت (گەوهەرە ئەفسوناوییەکە بۆ یەک چرکە جوڵەی ئاسمان و زەوی و دەریاکان رابگرە) هەموو گەردوون رووناک دەبێتەوە و داوا و مرازیش دێتەدی.

پەنابردنە بەر ئەفسوون (جادوو) کارێکی تازە و داهێنان نییە.

لە زۆربەی چیرۆکە میللیەکان و فۆلکلۆری□کان و ئەفسانەییەکاندا، ئەفسوون رەگەزێکی گرنگ بووە بۆ ئەنجامدانی کاری لە توانا بەدەر. وەکو هۆیەکیش بۆ چارەسەری کێشەکان و گەیشتنی پاڵەوانەکانی چیرۆکەکان بە ئامانجەکانیان. گ□□□ی چیرۆکی فۆلکلۆری کوردیمان هەیە، کە چیرۆکی ئەفسانەیین و خەیاڵ و ئەفسوون رەگەزێ سەرەکین تێیاندا.

مامۆستا ئەمین محەمەد، تەنیا رۆمانووسی منداڵان نییە، کە بۆ گەیاندنی پەیام و مەبەستەکانی لە رۆمانی کچی دورگە بچکۆلەکە پەنای بۆ ئەفسوون بردووبێت. گەلێ لە کەڵە رۆمانووسانی ناسراوی جیهانی، کۆن و تازەکان، لە شاکارە رۆمانەکانیاندا بۆ منداڵان و مێردمنداڵان، بۆ گەیاندنی پەیامەکانیان، پەنایان بۆ ئەفسوون بردووە. بۆ نموونە:

(شارل پیرۆ) ی فەرەنسی. لە رۆمانی (ساندرێلا ـ ١٦٩٧).

(دانیال دیڤۆ) ی ئینگلیزی. لە رۆمانی (رۆبنسۆن کروزۆ ـ ١٧١٩).

(لویس کارۆل) ی ئینگلیزی. لە رۆمانی (ئەلیس ل□ و□لاتی

عاجباتییەکاندا ـ ١٨٦٥).
(ئەسترید لیندگرین) ی سویدی. لە رۆمانی (پیپی گۆرەویدرێژ ـ ١٩٤٥).
(جوان رۆلینگ) ی ئینگلیزی. لە زنجیرە رۆمانی (هاری پۆتەر : ١٩٩٥ ـ ٢٠٠٧).

ئەمانە و چەندین رۆماننووسی رۆمان بۆ منداڵان، ئەفسوون رەگەزێکی سەرەکییە لە رۆمانەکانیاندا. منداڵانی خوێنەر چێژ و خۆشییەکی زۆر لە خوێندنەوەی رۆمانەکانیان وەردەگرن. زۆربەشیان کراون بە فیلمی کارتۆنی ئەنیمەیشن و بە فیلمی سینەمایی. بە ملیۆنان دۆلار دەستکەوتیان بوون.

لە رۆمانی کچی دورگە بچکۆلەکەدا، (بووکی دەریا). لە پێشا کچۆلەیەکی دڵرەق و بێبەزەیی و بەدکار بووە. ئازاری زۆری باڵندە و کەروێشکەکانی داوە و ئاوی کردەتە ناو شارە مێروولەکان. لە ئەنجامی ئەم بەدکارییانەی، مێروولەکان تۆڵەی لێدەکەنەوە، جادووی لێدەکەن و دەبێت بە بووکی دەریا. هەشتپێی شینی دەریا. کە دانا و پێشبینیکەرە، پێی وتن بەو مەرجە دەگەڕیتەوە بۆ کچۆلە ئاساییەکە، کە باوەش بە پەلکە زێرینەدا بکەیت و بڵێیت: " هەمووو گەردوونم خۆشدەوێت". لولوی هاوڕێی یارمەتی دا، داوای لە گەوهەرە ئەفسوناوییەکە کرد و وتی: " گەوهەرە ئەفسوناوییەکە بۆ یەک چرکە جوڵەی ئاسمان و زەوی و دەریاکان رابگرە" لەم ساتەدا بووکی دەریا، باوەشی بە پەلکەزێرینەدا کرد و وتی: " هەمووو گەردوونم خۆشدەوێت" یەکسەر گەڕایەوە بۆ باری ئاسایی و بووەوە. بە کچۆلە جوانکیلەکەی جاران و وتی بە (لی لی) ناوم بەرن. بوو بە کچێکی دلۆڤان و هەمووو ئاژەڵ و باڵندە و زیندەوەرەکانی خۆشدەویست و رقی لە هیچیان نەبوو و ئازاری نادان.

رووماننووس لەرێدا ئەو پەیامە پەروەردەیی و رەوشتییە بە منداڵان دەگەیەنێت. کە خراپە و ئازاردانی ئاژەڵان و باڵندەکان بەدکارییە، ئەنجامێکی خراپیان لێدەکەوێتەوە، بە راستکردنەوەی هەڵەکان و پەشیمانی بوونیش، هەوڵ و قوربانیدانی دەوێت.

ئەگەر بەراوردێک لە نێوان رۆمانی (گەشتەکانی نیلز) لە نووسینی رۆماننووسی سویدی (سەلما لاگیرلۆف) لەگەڵ رۆمانی کچی دورگە بچکۆلەکەدا بکەین، لە نێوان بووکی دەریا و نیلزی چەتوون کە ئازاری قازەکان و ئاژەڵانی دەدا، کورتەباڵەیەکی بەند کرد، لە ئەنجامی ئەم بەدکارییەی کورتە باڵاکە کە رزگاری بوو، تۆڵەی

لەکردەوە و ئەفسوونی لەکرد، نیلز بوو بە بستە باڵایەک، لە کۆتاییدا پەشیمان دەبێتەوە و ئەفسوون لەکردنەکەی بەتاڵ دەبێتەوە، دەبێتەوە بە نیلزی ئاسایی، بەڵام بە منداڵێکی میهرەبان. دەڵەقی و بەدکاری و جادوولێکردن و پەشیمانی، خاڵی هاوبەشن لە نێوان ئەم دوو رۆمانەدا. گەلێ رۆمانی جیهانی لەم جۆرانە بۆ منداڵان هەن. کە بە سزادان و پەشیمانی پەنایان بۆ ئەفسوون بردوون. نە ئەو نووسەرانە و نە مامۆستا ئەمین محەمەدیش، چاویان لە یەکتری نەکردوون. بەڵکو زادەی خەیاڵ و بیرکرنەوەی خۆیانن. ئەگەر سوودیشیان لە چیرۆکە ئەفسانەیی و فۆلکلۆرییەکانی گەڵەکانیان وەرگرتووبێت، کارێکی ئاساییە. زۆر لە کەڵە نووسەرانی جیهان سوودیان لە چیرۆکە ئەفسانەییەکانی وڵاتەکانیان و وڵاتانی تر وەرگرتوون. بۆ نموونە: کەڵە نووسەری ناسراوی بواری ئەدەبی منداڵان (هانز کریستیان ئەندەرسین) ی دانیمارکی، کە بە باوکی ئەدەبی منداڵان لە جیهاندا ناودەبرێت. لە نووسینی چیرۆک و رۆمانەکانیدا بۆ منداڵان، سوودێکی زۆری لە ئەفسانەکانی وڵاتەکەی وەرگرتووە. مەبەستم ئەوەش نییە کە ئەفسانەی کوردیمان رەنگدانەوەی لە رۆمانی کچی دورگە بچکۆلەکەدا هەبێت. مامۆستا ئەمین محەمەد باکگراوند و ئەزموون و شارەزاییەکی زۆری لە نووسینی ئەدەبیاتی منداڵانی کورد هەیە. رۆمانەکەشی زادەی خەیاڵ و بیری خۆیەتی و چاوی لە هیچ نووسەرێکی تر نەکردووە. لە ژیانی راستی و لە کێشەکانی گەلی کوردمانەوە ئیلهامی بۆ هاتووە.

لە رووی داڕشتن و زمان و خستنە رووی کێشەکان، مامۆستا ئەمین زۆر بە جوانی و بە زنجیرەیی کێشەکانی باسکردووە و چارەسەری کردوون، بە زمانێکی کوردی پەتی و سووک و ئاسان و رەوان، بە گرێ و گۆڵ، بە شێوە و شێوازێکی هونەری و فانتازی، رۆمانەکەی داڕشتووە. وشە و رستەکانی لە فەرهەنگی زمانی منداڵانی کوردەوە وەرگرتوون. ئەو مەرجەی بەدی هێناوە کە چیرۆکنووسان و رۆماننوسان و هەموو نووسەرانی کورد لە بوارەکانی ئەدەب، پێویستە شارەزای زمان و رێزمانی کوردی بن. ئەو مەرجەشی تێدایە کە رۆمان نابێت لە (٧٠) لاپەڕە کەمتر بێت.

من پێموایە مامۆستا ئەمین، لە نووسینی ئەم رۆمانەیدا، وەک یەکەم ئەزموونی، لە هەموو روویەکەوە سەرکەوتووە و توانیوێتی هەموو مەرج و رەگەزە پێویستییەکانی رۆمان، لە رۆمانی (کچی دورگە بچکۆلەکە) دا بەرجەستە بکات. وەک رۆماننوسێکی نووسەری رۆمان بە منداڵانی کورد بناسێت. دڵنیام کە بیریش لە نووسینی رۆمانی

دووەمی بۆ منــداڵان دەکــاتەوە. وەکو بەڕێزیشیان لە بارەی نەبوونی رۆمانی کوردی بۆ منــداڵان و مێردمنداڵانی کوردمان، دەڵێت:” کەلێنێکی گەورەیە بە کەس و دوو کەس پڕ نابـێتەوە”. تا ئەمڕۆش منـداڵانی کوردمان ئاشنای خوێندنەوەی رۆمان نەبوونە، هۆیەکەشی بۆ نەبوونی رۆمانی کوردی تایبەت بۆ منـداڵان و مێردمنداڵان دەگەڕێتەوە.

جوانترین پیرۆزبایی و دەستخۆشی لە مامۆستا ئەمین محەمەد دەکەم بۆ نووسینی رۆمانی (کچی دورگە بچکۆلەکە) کە شاکارێکی ئەدەبی ناوازه و نوێیە بۆ منـداڵان.

چاوەڕوانی ئەوەم دەکرد، کە وەزارەتی رۆشنبیریی هەرێمی کوردستان، یان پارێزگاری سلێمانی، بە فەرمی دەستخۆشیان لە مامۆستا ئەمین محەمەد بکردایە و خەڵاتێکی شایستە و رێزلێنان و پێزانینیان، بۆ ئەم دەستپێشخەرییەی لە بواری ئەدەبی منـداڵان پێشکەش بکردایە، بەداخەوە. کە بانگی گۆرانیبێژێکی تورک یا لوبنانی دەکەن چەندین رۆژ ریکلامی بۆ دەکەن و چەند دەفتەر دۆلار دەخەنە جانتاکەیەوە و لە خۆشترین هوتیلدا ج□□ی بۆ دەگرن و خوانی تایبەتی بۆ دەڕازێننەوە. بەڵام هیچیان تیا بەسەر نییە. تەنانەت گەر بە نووسینێکیش بێت، سوپاس و دەستخۆشی لە نووسەرێکی داهێنەر و لە هونەرمەندێکی کوردمان بکەن. کە لە پارەی خەرجیی ماڵ و منــداڵەکانیان دەگرنەوە، تا کتێبێکی پێ چاپ بکەن. دەشزانم کە مامۆستا ئەمین محەمەد، نووسەرێکی نەفس بەرزە و چاوی لە پارە و خەڵات نییە.

رەزا شوان

پیتێک لە دەروازەی چەند ڕێگەیەکی وانە وتنەوەدا… عەلی

حەمەڕەشید

وانە وتنەوە هونەرە و پێویستی بە خۆ ئامادەکردن و پلان هەیە،هەروەها گۆڕینی ڕێگەی وانە وتنەوەش گرنگی خۆی هەیە و پێویستە مامۆستا بزانێت کام ڕێگە بۆ بابەت و ئەو منداڵانەی کە وانەیان پێدەڵێت زیاتر گونجاوە ئەوەیان بەکار بهێنێت.دەبێت ئەوەش بزانین کە وانە وتنەوە لە باخچەی منداڵان و قوتابخانەدا جیاوازییەکی زۆریان هەیە،لەباخچەدا زیاتر ڕاهێنانی منداڵە و یاری پشکی هەرە زۆری دەبێت لە وانەکەدا،چونکە منداڵ بەتایبەتی لە باخچەی منداڵاندا پێویستی بەیاریکردن زیاترە و بە یاری و جوڵەی پەروەردەیی حەزی زیاتری بۆ وانە و باخچەکە زیاد دەکات و ئەو وزە زیادەش کە هەیەتی خاڵی دەبێتەوە.(ژان بیاژێ) دەڵێت: (منداڵ فێر مەکە، هەلی بۆ بڕەخسێنە) چونکە هەل ڕەخساندن بەشێکە لە پرۆسەی پەروەردە و فێرکردن،لەوێوە هەنگاوەکانی فێرکردنی منداڵ دەستپێدەکات،وەک پرۆسەیەکی درێژخایەنی بەردەوام،بۆیە تا هەل بۆ منداڵەکە نەڕەخسێنرێت ناتوانرێت پرۆسەی پەروەردە و فێرکردنیش دەستپێبکەین…. باخچەی منداڵان (پلەیەکە بۆ ئامادەکردن و گەشە پێدانی منداڵ کە لەوێوە بەرەو پلەی فێربوون یەکەم هەنگاوی سەرکەوتن دەنێت) هەروەها ب□ه□ر□و تواناکانی منداڵ بەهۆی ئەو چالاکیانەی کە لە باخچەدا بەشێوەی یاری ئەنجام دەدرێت گەشە دەکات و دەردەکەوێت.کەواتە باخچەی منداڵان هەرچەندە پرۆگرامی تایبەت بەخۆی هەیە بەڵام پێویستە ئەوەش بزانین کە نابێت وەک قوتابخانە هەڵسوکەوت لەگەڵ منداڵاندا بکرێت و وانەکانیش گونجاو نییە وەک ئەو وانە بێت کە مامۆستا لە قوتابخانە بە قوتابیانی دەڵێت.کەسەردانی باخچەکان دەکەیت بۆ بینینی هەر وانەیەک ئەو ڕاستییەمان زیاتر بۆ ڕوندەبێتەوە کاتێک کە ئەو مامۆستایەی لە باخچە وانە دەڵێتەوە شارەزایی تەواوی لە شێوازی وانە وتنەوە لە باخچەدا هەبێت ،خۆ ئەگەر دەرچووی کۆلێژی پەروەردە و بەشی باخچەی منداڵان بێت و حەزی زۆری بۆ ئەو کارەی هەبێت ئەوە بەدڵنیایییەوە سەرکەوتووە و بەو شێوەیە وانە دەڵێتەوە و هەڵسوکەوت لەگەڵ منداڵاندا دەکات کە باخچەی منداڵان دەیخوازێت.(پیتێک لە دەروازڕ□ی چەند ڕێگەیەکی وانە وتنەوەوە) ناونیشانی ئەو چالاکییە یاری ئامێز و سەرنجڕاکێشە بوو کە مامۆستایان لە (باخچەی منداڵانی دەروازڕ□) ی حکومی بە سەرپەرشتی لیژنەکانی باخچە ناحکومییەکان و بە هاوکاری هاوڕێی ڕەخنەگر و کارگێڕی باخچەکە پێشکەش بە مامۆستایانی ب□ب□تی شارەزایی و چالاکییەکانی سەرجەم باخچە ناحکومییەکانی سنوری

ب□□و□ بەرێتی گشتی پەروەردەی سلێمانی کرا، پیتی(پ) بە سێ ڕێگەی جیاواز لە سێ وانەی جیاواز و لە سێ ژووری جیاواز و لەلایەن مامۆستای جیاواز پێشکەش کرا، یەکەمیان بەڕێگەی چیرۆک کە دوو مامۆستا دەیان وتەوە، هەموو ئەو پێداویستییانەیان ئامادەکرد بوو کە لە گێڕانەوەی چیرۆکەکەدا ناویان دەهات و بە شێوەیەکی جوان و نەرمونیان و بەجوڵەی پێویستەوە مامۆستا چیرۆکەکەی دەگێڕایەوە(پەردە و ملپێچ و پانکە و پرتەقاڵ و پەنیر و پشیلە و پاشا و پەری و پەیڕەو و ئەسپ و باپیرە و داپیرە......هتد) ئەم وشانە بەکار هاتبوون و وێنەکانیشیان ئامادەکرابوون و مامۆستا لەگەڵ ناوهێنانی هەر یەکێکیاندا وێنەکەی بەرز دەکردەوە.پرسیار و چالاکی بۆ جوڵەی منداڵیش ئەنجام دەدرا و کە سەرنجت دەدا منداڵان بەپەرۆشەوە تامەزرۆی وانەکە بوون و ئاوێزانی ڕوداوەکانی نێو چیرۆکەکەی مامۆستا بووبوون و لەگەڵ کەسایەتییەکانی ناویدا دەهاتن و دەچوون و هەڵسوکەوتیان دەکرد کەئەمەش سەرکەوتنی مامۆستا لە وانەکەیدا دەسەلمێنێت. مامۆستا لەکاتی گێڕانەوەی چیرۆکەکەیدا هەموو وێنەی ئەو کەسایەتی و شتانەی کە ناویان لە چیرۆکەکەدا هاتبوو بەو چەترەدا هەڵواسیبوو کە بەدەستییەوە بوو لەکاتی گێڕانەوەیدا دەستی لێدەدان و نیشان منداڵانی دەدا،لەکۆتاییشادا مامۆستا کۆمەڵێک پرسیاری دەربارەی چیرۆکەکە ئاراستەی منداڵان کرد کە منداڵان بەخۆشییەوە وەڵامیان دەدایەوە و وەک هەڵسەنگاندنێکیش بۆ بابەتەکەی وابوو.

لە وانەیەکی تر و بەڕێگەی شانۆ دوو مامۆستای تر بەهەمان شێوە پێشتر ئامادەکاری تەواویان بۆ وانەکە کردبوو،بێجگە لە دانانی ئەو پێداویستییانەی کە وانەکە دەیخواست، یەکێک لە مامۆستاکان وەک داپیرە و بە جل و بەرگی تایبەتی کوردییەوە و وەک داپیرەیەکی سەلار و خان و مان بەخۆی و دارێکەوە کە کردبووی بەهێزی ئەژنۆی بۆ ڕۆیشتن دەردەکەوت.دوای ئامادەکردنی منداڵەکان بۆ وانەکە و پێشەکییەکی کەم دەرگاکەیان لە داپیرە کردەوە و هاتە ژوورەوە کە بەشێوەیەکی زۆر جوان و سەرنجڕاکێش دەردەکەوت و قسەکانیشی هەر لەسەرەتاوە بەو وشانە دەستپێکرد کە پیتی(پ) ی تێدابوو(پاس، پەردە، پشت، پەنجەرە ، پەڵە هەور، ملپێچ، پرتەقاڵ، پەنیر، پشیلە و چەند وشەیەکی تر کە منداڵان بەپەرۆشەوە گوێیان لێگرتبوو و تەماشایان دەکرد.دواتر دانیشت و مامۆستاکەی تر بابەتەکەی تەواوکرد لێرەشدا بەهەمان شێوە وێنەی ئەو شتانەی کە داپیرە باسی کردن و پیتی(پ) ی تێدا بوو ئامادەیان کردبوو ..دواتر پرسیاریان لە منداڵەکان کرد و چالاکیشیان ناوە ناوە پێدەکردن تا بێزار نەبن و بەباشی گوێیان لێبگرن. لەناو سینییەکدا کە نیسکی سوری تێدابوو

داوایان لە منداڵان دەکرد کە وێنەی پیتی(پ) دروست بکەن بەو شتە ورد و ڕەنگاوڕەنگانەی کە بۆ ئەو مەبەستە ئامادەیان کردبوو، کە ئەمەش هەر یاری بوو، پاشان داوایان لێکردن کە بچنە سەر ئەو مێزانەی کە بۆیان ئامادەکردبوون و بەپێی ژمارەی منداڵەکانیش پێداویستییان دانابوون بەشێوەی گروپ تا بە کاغەز وێنەی ئەو پیتزایە دروست بکەن کەخۆیان حەزیان لێیەتی،لەسەر کاغەزێکی بازنەیی و وێنەی ئەو شتانەش دانرابوو کە بۆ دروستکردنی پیتزا پێویستن،وەک(پەنیر،زەیتون،گۆشت،قارچک،تەماتە و شتی تر)وانەکە هەر بەشێوەی یاری بەڕێوە چوو کە منداڵ حەزی پێدەکرد و هەریەکەشیان بووبوون بە بەشێک لەوانەکە کە ئەمەش هێمای سەرکەوتنی مامۆستا دەردەخات.هەروەها مامۆستایان خۆیان پیتزاشیان بۆ هێنابوون کە منداڵەکان بیخۆن..

لە وانەیەکی تردا بەڕێگەیەکی سەردەمی و جیاواز بەهۆی ئامێری (داتاشۆ)وە بۆ هەمان پیت(پ)، دوو مامۆستا گشت پێداویستییەکانی وانەکەیان ئامادەکردبوو کە بۆ وانەکە پێویست بوو ،سەرەتا یەکێک لەمامۆستاکان و ناساندنی خۆیان قسەی کرد و بە یارییەکی وەرزشی دەستی پێکرد و کە ئەمەش زیاتر وای لەمنداڵەکان دەکرد کە حەزیان زیاتر لەوانەکە بێت و ئەو وزە زیادەش کەتێیاندایە بەشێوەیەکی دروست و پەروەردەیی خاڵی ب□ب□تەوە.ئیتر لەڕێگەی داتاشۆوە کۆمەڵێک وێنەیان نیشان منداڵان دا کە وشەکانیان پیتی(پ)یان تێدابوو لەهەمان کاتیشدا شتەکان نزیک بوون لە منداڵ و بەشێکیشیان لە ژینگەی باخچە و ژوورەکەدا هەبوون (پانکە،گڵۆپ، ملپێچ،پەردە......) هەندێک شتی تریش وەک (پشیلە،پڵنگ،پیتزا، پرتەقاڵ،پەنیر،.....) کە وێنەکانیشان بەتێکەڵی لەسەر مێزێک دانرابوون دوای نیشان دانیان بەداتاشۆ داوایان لە منداڵەکان دەکرد کە چییان بینیوە بێن وێنەکەی ل□س□ر□دا ب□د□زنەوە کەوەک یارییەکی خۆشیش وابوو،هەم تەرکیزیشیان زیاتر بەهێز دەبوو،ئەوەی جێگەی سەرنج بوو کە جوانی زیاتری دەدا بە وانەکە ،مامۆستایان سەرەتا خۆیان منداڵێکیان هەستان بۆ دۆزینەوەی وێنەی یەکێک لەو شتانەی کە بینیویەتی دواتر بە منداڵەکەیان دەوت خۆت یەکێک بانگ بکە با ئەو شتێکی تر بدۆزێتەوە ،بەهەمان شێوە منداڵەکەی تریش هەمان ڕێگەی بەکار دەهێنا،چالاکی و هاندان لەوانەکەدا هەبوو تا منداڵان هەست بەبێزاری نەکەن و چێژی زیاتر لەوانە یاری ئامێزەکەیان وەربگرن .

مامۆستایان بەپێی ژمارەی منداڵەکان قاپی ڕەنگ پرتەقاڵییان ئامادەکردبوو لە ناویدا بەشێوەی کون کون پیتی(پ) یان نووسیبوو،کۆمەڵێک شتی جیاواز و ڕەنگاوڕەنگیان ئامادەکردبوو،وەک قەسەبی بڕراو،کاغەزی ڕەنگاو ڕەنگ،گوڵی بچوک بچوک و شتی تر ،هەر

منداڵە و قاپەکیان دانە بە ئەوەی بەئارەزووی خۆیان حەز بەچ دەکەن لەوە پیتی (پ) لەناو قاپەکەدا پێ بکەنەوە کە ئەمەش هەر وەک یاری وابوو.هەروەها سینییەکی بچوک پاقلاوەشیان هێنا و بە منداڵەکانیان وت کە دەزانەت ئەم شیرینییە ناوی چییە و بە پیتی (پ) دەست پێبدەکات، هەندێک شتیان وت و یەکێک لە منداڵەکان وتی پاقلاوە، کە مامۆستا خۆی دروستی کردبوو.کە دواتر دابەشی دەکرد بەسەریاندا.

ئەوەی پێشکەش کرا بووە مایەی سەرنجی مامۆستایانی ئامادە بوو،سودی زۆریان لەوەرگرت ،لەڕاستیدا ئەنجامدانی ئەم جۆرە چالاکیانە پەرەی زیاتر بە پرۆسەی پەروەردە و دواتر فێرکردن دەدات و ئەوشمان بەڕوونی پێدەچێت کە وانە وتنەوە لەباخچەدا هەر زۆر جیاوزترە لە وانە وتنەوە لە قوتابخانەدا و یاری و چالاکی زۆرتر پێویستە لەناو وانەکاندا ئەنجام بدرێت و ڕێگەی جیاوازیش بەکار بهێنرێت لە وتنەوەی وانەکاندا و لەهەمان کاتیشدا مامۆستا دەتوانێت سەلیقە و توانا و لێهاتوویی خۆیشی تێکەڵ چالاکی و هەنگاوەکانی وانەکە بکات تا تایبەتمەندی خۆیشی پێوە دیاربێت و سەرکەوتنی خۆی مسۆگەر بکات..مامۆستا و پەروەردەکار عەزیز ئالانی لەبابەتەکدا دەربارەی سودەکانی یاریکردنی منداڵ ووەکاتە مامۆستایانی باخچەی منداڵان و قوتابخانە بنەڕەتییەکانیش و دەڵێت: (پێویستە یاری بەشێ سەرەکییەکەی مانەوەی منداڵ بێت لە باخچە و قوتابخانە،تەنانەت دەبێت فێرکردنی پیت و ژمارەکانیش بە منداڵانی باخچەی منداڵان هەر لەڕێگەی یاری و شانۆگەری و ئەنیمەیشن و وەرزش و گۆرانی و وێنەکێشانەوە بێت،نەک وانە وتنەوەی پۆل و شێوازی کلاسیکی).چونکە لەڕێگەی یارییەوە منداڵ کەمێک سود وەردەگرێت ،وەک مامۆستا عەزیز ئالانی لە هەمان نوسیندا دەستنیشانی کردوون، گرنگترینیان(چێژ وەرگرتن و دەخۆشی وبەهێزکردنی توانای هزری و بەکارهێنانی هەست و توانا شاراوەکان وفێربوونی هونەری نواندن و بەهێزکردنی جەستەو توانای جەستەیی و توانای مێشک و بیرکاری و کرانەوەی کۆمەڵایەتی وبەهێزکردنی توانای داهێنان و توانای چارەسەرکردنی کێشەکان......)

لەکۆتاییدا دەستخۆشیمان بۆ هاوڕێی ڕەخنەگر و کارگێڕی و مامۆستایان و فەرمانبەرانی باخچەی منداڵانی دەروازەی حکومی بەتایبەتی ئەو مامۆستایانەی کە وانەکانیان پێشکەش کرد.هیوادارین کە مامۆستایانی ئامادەبووی باخچە ناحکومییەکانیش سودیان لەم چالاکییە وەرگرتبێت و بتوانن بەشێوەیەکی باش لە باخچەکانی خۆیاندا پەیڕەوی بکەن و بەکاری بهێنن. ئەمەش هەوڵ دەدەین کە دەروازەی چالاکی لەم شێوەیە زیاتر بە هەمووان بکەینەوە و وەک خەمخۆر و دڵسۆزی بواری پەروەردە و فێرکردن خزمەتی خۆمان بکەین بە سەرجەم مامۆستایانی ئازیز.منیش وەک سەرپەرشتیار و شاعیرێک لەکاتی بینینی

وانەکاندا ئەم چەند دێڕەم نوسی و لەکۆتاییدا لەگەڵ چەند ڕێنماییەک بۆ مامۆستایانم خوێندەوە:

ئەمڕۆ پیتێکی تازە....لە نێو باخچەی دەروازە
بە چیرۆک و بە شانۆ...جارێکیش بەداتاشۆ
بوو بە هاوڕێی منداڵان...یەک یەک ئەوانی دەدوان
بەچالاکی و هاندانی..یاری و جوڵە و گۆرانی
مامۆستاکان بەجوانی..زۆر بەنەرم و نیانی
ژوور بوو بە شاری یاری...هەر خۆشی لێدەباری

١٣/١/٢٠٢٣

عەلی ح□م□□شید
سەرپەرشتیاری پەروەردەیی

تێبینی:
بۆ ئەم نووسینە سودم لەمانە وەرگرتووە:
• نووسێنێکی مامۆستا عەزیز ئالانی کە لە فەیسبوکەکەی خۆیدا بڵاوی کردۆتەوە.
• گۆڤاری پەروەردە و زانست...ژمارە(٣)ساڵی (٢) بەهاری ١٩٧٢.
• پەروەردەی هونەر..بۆ باخچەی منداڵان...ڕێبەری مامۆستا...ئامادەکردنی مامۆستا خەلیل عەلی عەبدوڵا..

وێژەیی... دڵشاد تاقانە

خەیاڵ و واقیعی شیعری..
دوو چمکی سەرەکی ناو بەرھەمی شیعریە، ئایا کۆی بیرۆکەکە ئەندێشەییە واتا ه□ب□ستراوە لەڕاستیدا بوونی نیە تەنها لەوە یەکدەگرنەوە لێکچواندنە یان ڕووداوێکی ڕاستەقینە و لەقاڵبی شیعردرایتەوە. زۆربەی کاتان شاعیر خەیاڵیە و کەمتر واقیعیە، بەوە جوانترین وێنای شیعری لەمەزەندەی خوێنەر دروست دەکا چونکە مەودای ئەندێشە و بیری فراوانە چت بووێ دەتوانی بەرھەمی بینی ئەوجا بڕوای پێدەکرێ یان نا ئاساییە و هەموو دەڵێن: هەرشیعرە. بەڵام واقیع سنوردارە هۆنیار ناتوانی تەراتێن لەناو باگڕاوەندی وشەکانی بکات.

هۆنراوە..
خۆی بەداوەوەکردنی وشەکانە لەڕایەڵەی ڕسته و هۆنینەوەیان، پڕ لەبیر و ئەندێشەی ساکاری بەرچاوی نەدیتراو بەڵام بینینی خوێنەر و درک پێکردنی لێرەدا دەبتە پەیامەکی گەیشتووی هۆنیارەکە.

تێگەیشتنی خوێنەر پەیامی هۆنەرە..
جوانبینی خوێنەر واتا خۆدۆزینەوە لەکۆی شیعرەکە یا کۆپلە و دێڕەکیش نرخاندنی توانای نوسینی شیعری هۆنیارەکەیە.

هەست و نەست..
دەکرێ شاعیرەک هەستی خۆی بنوستەوە سەرتاپای شیعرەکەی هاوبەندی ژیانی خۆی بی واتا باسی خۆی بکات بەڵام ئەگەر باسی خۆی نەکرد و هەستی خۆی نەبوو خوێنەر خۆی تێدا دۆزیەوە ئەوا دەبێتە نەست.

هۆنیار خۆی دەنوسێتەوە؟
مەرج نیە، هەندەک دەرێن: هەرچی دەینوسی هەستی بیر و سۆزی خۆیتی. هەندەکیش دەرێن: شاعیر لەتوانا و بەردەوامیدا لەباری دەروونی شیعری دەژی وەک پیشەوەر هەموو بیرۆکەیەک دەنوسێتەوە ک□ هەرگیز باری تایبەتی خۆی نیە.

جۆرەکانی شیعر..
واتا بیرۆکەی کام بوارە لەدڵداری، نیشتمانی، سیاسی، فەلسەفی… .تد. هەرکامیانبی خوێنەری خۆی هەیە و دەیخونتەوە بەڵام شیعری گۆرانی تایبەتمەندیەکە پێویستی بەهەست و توانستی هونەریە.

شیعر پیشەیە؟
مادام بیرۆکە و داهێنانی تێدایە جگە لەتوانامەندی وێژەیی و ڕەوانبێژی لەسەر خەرمانەی زەوەندی وشە پیشەوەریە وەکو هەموو پیشەکان ئەگەر پارەشی پێ پەیدا نەکرێ.

دڵشاد تاقانە

هـەورێکی پەرت.. عارف کوردە

گوێم..
بەمیوزیکی دەنگی تۆ
ئەزرینگێتەوە
هەندێ جار،
خەمبار ئەبم
هەندێ جاریش، شاگەشکە
بۆیە.. سەما ئەکەم و
زۆر بەکوڵیش ئەگریم
تێناگەم؟
ئاوازی هیچ بارانێک
دڵخۆشم ناکات و
شەماڵێکیش.. فێنکم ناکاتەوە
گڕەیەکی هێندە گەرمە..
مەگەر خۆم،
لەقوڕاو هەڵکێشم..
هەرچی ئەکەم
پارچە شکاوەکانی
خۆمم پێکۆناکرێتەوە
لەتۆش ئەڕوانم..
خڕکێک لەناو مشتتدایە!
ئەرێ چیبکەم؟
چۆن خۆم بپارێزم؟
خۆ چوار بەڕکەت هەن
لێ هەرچواریان
پڕن ل□ بەرد..
ئاوێنەی دڵم،
کوت.. کوت
خەونەکانم..پارچە..پارچە
هەورێکی پەرت.. پەرتم
ئەستەمە، دابکەمە باران.

عارف کوردە